

Rozvoj osobnosti dítěte v dětském domově se zaměřením na program rozvoje osobnosti

Bc. Kristýna Jochová

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Kristýna JOCHOVÁ

Osobní číslo: H10472

Studijní program: N 7501 Pedagogika

Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Rozvoj osobnosti dítěte v dětském domově se zaměřením na program rozvoje osobnosti

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat a jejich interpretace.

Shrnutí výsledků výzkumu a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČÍŽKOVÁ, Jitka. Přehled vývojové psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-0629-2.

KACHLOVÁ, Judita. Práva dětí a mládeže. Podpora vzdělanosti dětí v zařízení institucionální péči. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-300-9.

KITZBERGEROVÁ, Michaela. "Z ústavu do života". Podpora rozvoje sociálních a komunikačních dovedností. Praha: Člověk v tísni- společnost při ČT, o.p.s., 2005. ISBN 80-903510-4-2.

MOTEJL, Otakar. Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv 2. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.

NĚMČEKOVÁ, Blanka. Program rozvoje osobnosti dítěte v dětském domově a jeho příprava na vstup do samostatného života, Olomouc: UP středisko celoživotního vzdělávání, 2008.

VOCILKA, Miroslav. Dětské domovy v České republice I., Teoretická východiska, Praha: MŠMT, 1999.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Pavla Andrysová, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

27. dubna 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

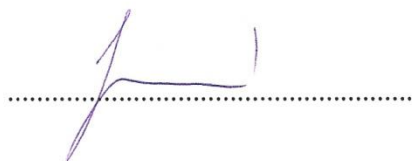
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ...16.4.2012

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá rozvojem osobnosti dítěte v dětském domově se zaměřením na Program rozvoje osobnosti dítěte. Zaměřuji se na smysl tohoto dokumentu, na jeho využití v dětském domově a následnou efektivitu. Teoretická část se věnuje rozvoji osobnosti dítěte pomocí a individuálního plánu rozvoje osobnosti dítěte, problematice dětských domovů a legislativě. Praktická část interpretuje výsledky získané prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a kazuistik.

Klíčová slova: dítě, osobnost, dětský domov, rodina, program rozvoje osobnosti

ABSTRACT

The thesis deals with personality development of the child in a children's home with a focus on program of child's personality development. I focus on the meaning of this document, usage and efficiency. Theoretical part describes the personality development of the child, issue of children's homes, legislation and individual plan of personality development of the child. Practical part interprets the results obtained through interview and case studies.

Keywords: child, personality, children's home, family, program of personality development

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Mgr. Pavle Andrysové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady, které jsem využila při zpracovávání diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VÝVOJ OSOBNOSTI DÍTĚTE	11
1.1 CHARAKTERISTIKA DĚTSKÉHO VĚKU	12
1.1.1 Předškolní věk	12
1.1.2 Mladší školní věk	13
1.1.3 Starší školní věk	15
1.1.4 Adolescence	16
2 DĚTSKÝ DOMOV	18
2.1 PŘÍČINY UMÍSTĚNÍ DĚTÍ DO ÚSTAVNÍ PÉČE	18
2.1.1 Nezvládnutá výchova	19
2.1.2 Týrání, zneužívání, zanedbávání	20
Další příčiny vedoucí k umístění dítěte do dětského domova.....	21
2.2 RIZIKA VÝVOJE DĚTÍ V DŮSLEDKU INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE	21
2.2.1 Psychická deprivace	22
2.2.2 Syndrom ústavní závislosti	23
2.2.3 Důsledky ústavní péče v oblasti životní perspektivy dítěte	24
2.3 SOUČASNÉ MOŽNOSTI PÉČE O DĚTI V DĚTSKÝCH DOMOVECH	25
2.3.1 Základní potřeby dítěte	25
2.3.2 Pracovníci podílející se na naplnění potřeb dítěte.....	28
2.3.3 Osobnost vychovatele	29
2.4 ODCHOD DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA	30
2.4.1 Co ovlivňuje úspěšnost dětí po propuštění z dětského domova.....	31
2.4.2 Projekty určené k pomoci mladým lidem po odchodu z dětského domova.....	32
3 LEGISLATIVA	35
3.1 ZÁKONY SOUVISEJÍCÍ S DĚTSKÝMI DOMOVY	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 PROGRAM ROZVOJE OSOBNOSTI DÍTĚTE V PRAXI	39
4.1 STANOVENÍ CÍLŮ	39
4.2 METODY VÝZKUMU.....	40
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ČASOVÝ HARMONOGRAM.....	42
4.4 CHARAKTERISTIKA DĚTSKÉHO DOMOVA LAZY ZLÍN.....	43
4.5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	43
4.6 ANALÝZA ROZHOVORŮ	44
4.7 KAZUISTIKY	50
4.8 VÝZKUMNÉ ZÁVĚRY.....	59
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	66
SEZNAM PŘÍLOH	67

ÚVOD

Osobní zájem o problematiku dětských domovů je u mě dlouhodobý a jako téma diplomové práce jsem si ji vybrala z několika důvodů. Mezi hlavní důvod patří ten, že mě velmi zajímalo, jak jsou děti v dětském domově rozvíjeny, jakým způsobem probíhá rozvoj jejich osobnosti. Abych se mohla s dětmi, které vyrůstají v dětském domově seznámit, získat potřebné informace a užitečné zkušenosti, rozhodla jsem se vykonat svou praxi právě v dětském domově. Dále jsem se vzhledem k medializaci daného tématu a podle mého názoru často zkreslenému obrazu lidí týkající se ústavní výchovy, chtěla sama udělat vlastní reálnou představu o tom, jak život dětí v dětských domovech vypadá. V neposlední řadě jsem chtěla také reagovat na situaci, kdy by v blízké době mělo dojít k zrušení kojeneckých ústavů a posléze i většiny dětských domovů. Samozřejmě tato myšlenka v sobě nese určitá pozitiva, jako například vidina toho, že pro každé dítě je nejlepší vyrůstat v rodině. Ale já osobně se zastávám toho názoru, že pokud by dítě mělo vyrůstat v rodině, kde by bylo nevhodné prostředí a jeho vývoj ohrožen, lepší variantou pro něj by byla ústavní výchova. Pokud dojde k tomu, že bude zrušena většina dětských domovů, kdo zaručí to, že o dítě bude lépe postaráno v nové pěstounské rodině? Do jisté míry děti budou vyrůstat „jako v rodině“, učit se potřebným dovednostem, získají i představu o tom, jak běžná rodina funguje. Ale bohužel je třeba zmínit, že někteří profesionální pěstouni nebudou mít preferující zájem o výchovu dítěte, jako o finanční zisk. Domnívám se, že snaha státu dát pěstounským rodinám finanční zabezpečení, bude přitahovat více spíš takové lidi, kteří v tom budou spatřovat snadnou cestu k výdělku.

Některé děti nemají to štěstí vyrůstat šťastně s rodinou, rodiče se o něj často neumějí, nejsou schopni nebo nechtějí postarat. Každé dítě tedy nemá šanci žít a vyrůstat ve funkční rodině. Zároveň mnoho z nich má bohužel neblahé vyhlídky k tomu, aby jim byla nalezena nová náhradní rodina. Jako vhodné řešení vzniklé situace je umístění dítěte do dětského domova. Jedná se o ústavní zařízení, které dětem zajišťuje výchovu i vzdělávání. Současné dětské domovy rodinného typu tvoří takové podmínky, které umožňují dětem komplexní rozvoj jejich osobnosti. Ať už je pobyt dětí v dětském domově jakkoliv dlouhý, vždy by jim měla být poskytnuta systematická výchova a vzdělání. K tomu dětské domovy využívají Program rozvoje osobnosti dítěte. Právě na tuto oblast jsem se v praktické části své diplomové práce zaměřila nejvíce.

Práce je rozdělena na dvě části, na teoretickou a praktickou. Teoretická část má sloužit jako vhled do dané problematiky a skládá se ze čtyř kapitol. V první kapitole se zabývám vývojem osobnosti dítěte a charakteristikami jednotlivých vývojových období. Druhá kapitola se týká dětských domovů a zahrnuje podkapitoly popisující příčiny umístění dětí do ústavní výchovy, reakce dětí na příchod do domova, rizika vývoje dětí vyrůstajících v ústavním zařízení a také odchod dětí z dětského domova a vstup do samostatného života. Třetí kapitola je věnovaná legislativě, tedy zákonům souvisejících s ústavní výchovou a poslední kapitola objasňuje a popisuje podstavu Programu rozvoje osobnosti dítěte v dětském domově. V empirické části se zaměřím na tvorbu tohoto dokumentu, na jeho reálné využívání a efektivnost. Na základě zvolených výzkumných metod se pokusím vysvětlit, jakým způsobem dochází k rozvoji osobnosti dítěte v dětském domově. Prostřednictvím kazuistických studií vybraných dětí z dětského domova umožním vytvořit si ucelený pohled na dosavadní vývoj dítěte. Rozborem jednotlivých kazuistik a vypracovaného programu rozvoje osobnosti chci poukázat na metodiku rozvíjení dítěte, které je umístěno v dětském domově, s důrazem na ty oblasti, které jsou pro rozvoj osobnosti dítěte v dětském domově daného věku stěžejní. Dále se prostřednictvím rozhovorů s vychovateli daného dětského domova pokusím objasnit tvorbu PRO, jeho kladné stránky, možná rizika a další důležité informace související s tímto dokumentem.

Cílem mé diplomové práce je zaznamenat proces rozvoje osobnosti dítěte v dětském domově se zaměřením na program rozvoje osobnosti a hlubší proniknutí do zvolené problematiky. Také bych chtěla čtenářům přiblížit příběhy dětí a jejich reálné situace, jakým způsobem jsou v ústavním zařízení rozvíjeny, jak probíhá výchovně vzdělávací činnost vychovatelů, specifika jejich práce a také specifika duševního vývoje dětí v dětském domově. Práce se může stát návodem, jak vhodným způsobem zpracovávat PRO, který by vedl k plnému rozvoji dítěte, k tomu, aby se z něj stal samostatný jedinec, který po odchodu z dětského domova bude schopen plnohodnotného života.

Také bych chtěla poukázat na to, že v případech, kdy dojde k selhání biologických rodičů a vlastní rodiny, se o jedince dokáže postarat společnost tak, aby nebyl jeho vývoj výrazně ohrožen.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJ OSOBNOSTI DÍTĚTE

„Osobnost je tvořena individuální jednotou biologických, psychologických a sociálních aspektů, je utvářena ve vztazích mezi lidmi a v nich se také projevuje (Nakonečný 1995)“.

„Osobnost, stejně jako člověk, její nositel, má povahu soustavy živé, která je zdrojem činnosti a je ve stálém vztahu vzájemného působení s okolím. V průběhu své existence a interakce s vnějškem také sama prochází změnou (Balcar, 1991)“.

Vývoj osobnosti dítěte zkoumá vývojová psychologie. Je zaměřena nejen na popis vývojových změn v průběhu života člověka, ale usiluje také o to, aby na základě pozorovaných faktů byly odvozeny obecné zákonitosti (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Sleduje psychický vývoj, způsob prožívání, uvažování i chování, které jsou charakteristické pro dané vývojové období. Typické projevy v jednotlivých fázích vývoje lidského jedince nám umožňuje porozumět dětem různého věku. Poznatky z vývojové psychologie napomáhají lépe se orientovat v nepřiměřených reakcích dětí a zvláštních způsobů chování (Vágnerová, 2008).

U dítěte se nejdříve vyvíjí vědomí tělesného já jako vědomí představující psychickou odlišnost od vnějšího světa. Díky styku s jinými lidmi se u dítěte vytváří i vědomí sociálního já. Člověk je především bytostí sociální a také tento fakt si dítě postupně uvědomuje. Toto vědomí představuje důležitou základnu pro jeho duševní život (Šimíčková-Čížková, 2002).

Pro správný vývoj dítě potřebuje mít kolem sebe okruh blízkých lidí. Díky známým lidem dítě nalézá pocit bezpečí, lásky, porozumění a potřebný dostatek podnětů pro svůj optimální vývoj. Jednání dítěte a jeho psychický vývoj v raném dětství je podmíněn zejména jeho vrozenými a dědičnými vlastnostmi, které mohou s přibývajícím věkem nabývat odlišného charakteru. Velký vliv zde má výchovné a sociální prostředí dítěte (Šnýdrová, 2008).

Výsledkem jsou vlastnosti osobnosti, které jsou popisnými prvky osobnostní struktury. Jsou dány jednak vrozenými vlastnostmi, ale také působením výchovného prostředí, které významně ovlivňuje vývoj osobnosti dítěte. Duševní vlastnosti můžeme považovat za vnitřní činitele, díky kterým jsme schopni popsat a vyložit nějakou podstatnou část rozdílů v chování a prožívání mezi různými osobami v podobných situacích. Prostřednictvím nových situací a způsobem jejich zpracování se vyvíjí individualita osobnosti, díky které se člověk odlišuje od ostatních lidí (Balcar, 1991).

1.1 Charakteristika dětského věku

1.1.1 Předškolní věk

Předškolní věk zahrnuje vývojové období od tří let života dítěte až po nástup do školy, tedy do šesti let věku. Jedná se o typický věk hry, která hraje důležitou roli v tomto období, neboť si dítě při ní procvičuje a zdokonaluje činnosti, které bude později potřebovat po celý život. Hra napomáhá dítěti rozvíjet podnikavost, tvořivost a přináší radost (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Ve třech letech již dítě zvládlo boj s gravitací, osvojilo si řeč, získalo hygienické návyky a jistou dávku samostatnosti. Předškolní věk je charakteristický změnami tělesných a pohybových funkcí, dále se jedná o změny v citovém a osobnostním vývoji a ve vývoji poznávacích procesů (Kovařík, 2004).

Vývoj základních schopností a dovedností

- Tříleté dítě při chůzi do schodů i ze schodů střídá nohy, navléká korálky na provázek, napodobí kresbu kruhu podle předlohy, na obrázcích zvládá pojmenovat osoby, věci i jednoduché činnosti. Umí již krátké říkanky, rychle u dítěte roste slovní zásoba a udržuje téměř spolehlivě tělesnou čistotu (Langmeier, Krejčířová, 1998).
- Čtyřleté dítě dokáže jít po úzké kladině, seskočit z lavičky a stát delší dobu na jedné noze. V oblasti kresby zvládne namalovat pána, většinou ještě hlavonožce, kdy naznačí zřetelně hlavu a některé rysy obličeje, nohy ale většinou vychází přímo z hlavy. Čistí si sám zuby kartáčkem a zvládá pojmenovat základní barvy. V tomto období je typická otázka „a proč?“. Čísla většinou jmenuje jen nahodile, nemá ještě představu o počtech (Langmeier, Krejčířová, 1998).
- Pětileté dítě jezdí na koloběžce či dětském kole, skládá jednoduché skládačky, napodobí kresbu čtverce dle předlohy. Kresba lidské postavy má již více částí, ale provedení není zcela dokonalé. Zná základní časové pojmy, chodí samo na záchod a obslouží se samo (Langmeier, Krejčířová, 1998).
- Dítě v šesti letech zvládá dobře kresbu lidské postavy a umí kreslit i jiné běžné věci, jako například dům, auto, strom. Počítá do deseti, píše některá písmenka i číslice. Samo se hlásí o jednoduché úkoly, všechny šestileté děti však nedosahují shodné vývojové úrovně a nejsou stejně zralé ve všech vývojových oblastech (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Psychický vývoj

Uvažování dítěte podléhá konkrétním předmětům a je závislé na tom, co je přítomné. Dítě má tendenci oživovat neživé předměty a svět. Mění fakta dle své fantazie a polidštuje zvířata, věci, rostliny. Je zvědavé, všímá si detailů. Situace a věci, které jej upoutaly, si dobře zapamatuje. Pokrok v myšlení přešel ze symbolické etapy do fáze názorového myšlení (Šimičková-Čížková, 2003).

Sociální a emoční vývoj

Dítě v tomto věku je výrazně samostatnější, zpravidla se na čas obejde bez matky, ale musí si být jisto, že není opuštěno natrvalo. Lépe zvládá začlenit se do skupinové hry s dětmi podobného věku (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Nejvýznamnějším činitelem socializace dítěte je jeho rodina, základem pro budování příštích vztahů jsou vztahy uvnitř rodiny. Toto období můžeme označit za „zlatý věk dětské hry“. Hra u dítěte rozvíjí psychické funkce (vnímání, paměť, myšlení), tělesný vývoj a sociální dovednosti (spolupráce ve skupině s vrstevníky, dodržování stanovených pravidel, nápodoba činnosti dospělých). Předškolní věk je charakterizován jako věk iniciativy, kdy má dítě potřebu aktivity a sebeprosazení. Úkolem je tedy tyto aktivity účelně rozvinout a vhodně je usměrňovat (Vágnerová, 1999).

1.1.2 Mladší školní věk

Jako mladší školní věk považujeme období od 6-7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do začátku tělesného a psychického dospívání, tedy do 11-12 let. Přesné vymezení tohoto období je obtížné, neboť mezi dětmi mohou být individuální rozdíly v psychické, sociální nebo tělesné vyspělosti. Tyto rozdíly jsou však většinou patrné u dětí umístěných do dětského domova. Typickými znaky nezralosti jsou málo rozvinuté hygienické návyky, větší dráždivost, emoční labilita a menší výkonnost dítěte. Život dítěte je rozdělen na školní práci a ostatní volnou zájmovou činnost. Z psychologického hlediska se jedná o období „střízlivého realizmu“, kdy dítě opouští od dřívějšího myšlení magického a antropomorfního (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Tělesný vývoj

Dítě v tomto období nápaditě roste do výšky, mění se jeho tělesné proporce. Dochází i ke změně koordinace pohybů, kdy dítě lépe zachází s drobnými předměty, pohyby jsou přesnější, rychlejší a rozmanitější. Mezi nejčastější příčiny poruch tělesného vývoje patří ne-

správná životospráva, nedostatečná hygienická a zdravotní péče a zanedbání všestranných podnětů (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Psychický vývoj

Dítě po stránce psychického rozvoje velmi ovlivňuje prostředí, ve kterém vyrůstá. Zlepšuje se pozornost i vnímání. Avšak pozornost bývá ze začátku snadno rozptýlena vedlejšími podněty. Skutečnosti, které si může naživo osahat, v něm vyvolávají emocionální reakci. Hru vystřídal učení, které se postupně stává jeho hlavní činností. Vývoj řeči souvisí s rozvojem paměti, krátkodobá i dlouhodobá paměť je stabilnější (Langmeier, Krejčířová, 1998).

V tomto období již dítě přemýšlí nad svým životem. Pokud se jedná o dítě vyrůstající v náhradní péči, pokládá si otázku, proč ho jeho biologičtí rodiče opustili. V tomto ohledu je pro dítě velmi důležité, aby u náhradních rodičů našlo pochopení. S dítětem by se na toto téma mělo otevřeně hovořit a sdílet s ním jeho pocity (Kovařík, 2004).

Přestože je toto vývojové období z klinické praxe považováno jako bezproblémové, děti v tomto věku nejhůře prožívají rozvod rodičů a těžce přijímají nového partnera rodičů. Také děti v adoptivní rodině, které neznaly svůj pravý původ a dozvěděly se, že jsou adoptované, se velmi často s touto situací neuměly vyrovnat a vyskytovaly se u nich vážné poruchy chování (Matějček, 1994).

Sociální vývoj

Se vstupem do školy u dítěte výrazně postoupí začleňování do lidského společenství. Rodiče již nejsou jedinými osobami, podle nichž se dítě učí modelovat své způsoby chování. Kromě rodičů děti začínají ve zvýšené míře vnímat i autoritu učitele a spolužáky. Zlepšuje se vlastní kontrola, kdy se učí postupně jednat podle stanovených pravidel i v nepřítomnosti dospělé autority. Autorita učitele je zpočátku přijímána dítětem bez výhrad, ale s postupem času přibývá kritičnost. Jak dítě vyspívá, objevuje se u něj schopnost vykonávat i po delší dobu činnosti, které nemusí být samy o sobě příjemné a nevyplývají z okamžitých vnitřních potřeb dítěte. Vychovatel by měl v tomto období dbát na to, aby nepřekročil toleranci dítěte a nezatěžoval jej předčasnou přílišnou námahou (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Vytvářejí se skupiny kamarádů, děti snadno mezi sebou navazují kontakt. Kamarádství vzniká na základě náhodných sympatií a společných vlastností, vztahy mezi kamarády jsou

zpočátku nestálé. Dítě si začíná také uvědomovat své chování a morální normy. Základní normy musí dítě respektovat a musí být schopné se naučit dalším normám, které platí ve škole (Vágnerová, 1999).

1.1.3 Starší školní věk

Toto období je považováno jako první fáze dospívání. Jedná se o období pubescence, které je vymezeno věkovou hranicí od 11 až 12 let do ukončení základní školy, tedy přibližně do 15 let. Puberta představuje nejrychlejší celkovou změnu v životě jedince, která proměňuje všechny složky osobnosti. Úkolem tohoto období je vytvořit z dítěte v poměrně krátkém čase zodpovědného jedince (Vágnerová, 1999).

Tělesný vývoj

Vývoj je charakterizován rychlým růstem a změnami v činnosti žláz s vnitřní sekrecí a prvními známkami pohlavního dospívání. U dívek se první menstruace objevuje mezi 10. až 16. rokem. U chlapců se mezi 13 a 15 lety vyskytují v ejakulátu zralé spermie. Významně se mění tělesné proporce, projevující se nárůstem hmotnosti a zvětšením svalového objemu. U chlapců je fyzický vývoj opožděn, nastupuje u nich přibližně o jeden až dva roky později než u dívek (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Psychický vývoj

Dospívání přináší značnou emoční labilitu. Na rozdíl od předchozího období, kdy se dítě rádo smálo, mělo dobrou náladu a vtipkovalo. U dospívajícího se často a rychle mění nálady, které jsou vyvolány hormonálními změnami v organismu. Objevuje se u nich uzavřenost a často jsou depresivnější (Vágnerová, 2000).

Emoční reakce jsou nezvyklé a také někdy nepřiměřené. Často dochází ke konfliktům z důvodů zvýšené kritičnosti vůči dospělým a nedostatku sebeovládání. V případě, že je s pubescenty jednáno jako s dětmi, dochází k výskytu vzdoru. Nejsou ochotni dávat najevo své city, objevuje se nejistota ve vztahu k druhým lidem. Dospívající dovede kombinovat myšlenky, uvažovat o různých možnostech, rozšiřuje se systematické uvažování (Černíková, 2002).

Sociální vývoj

Hlavním úkolem pubescenta je hledání a nalezení své role a pozice ve společnosti. Velký význam pro osvojování sociálních rolí tvoří vztahy s vrstevníky. Postavení a udržení si pozice ve vrstevnické skupině hraje důležitou roli pro jeho sebehodnocení. Přichází období

hledání své vlastní identity, dospívající potřebuje mít pocit, že patří k určité skupině vrstevníků, kteří ho uznávají. Zvyšují se požadavky na samostatnost jedince, což mnohdy působí potíže samotnému jedinci, objevují se často změny v chování, které negativně působí na celé jeho okolí (Vágnerová, 2000).

Rodina poskytuje svému dítěti základní citové jistoty. Čím hlubší a méně problémové jsou vztahy mezi rodiči a dětmi, tím snáze se jedinec osamostatňuje, což je důležité pro jeho osobní zrání (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Protože dochází k hledání své cesty životem, objevuje se neustálé porovnávání a hodnocení toho, čeho dosáhli jejich rodiče a snaha vyhnout se chybám, kterých se dopustili. Chtějí se odlišit od stereotypu, hledají nové alternativní možnosti. Tyto snahy často přechází k častým konfrontacím s rodiči. Je zapotřebí si uvědomit, že se jedná o normální vývoj jedince, které tyto situace přináší (Vágnerová, 2000).

1.1.4 Adolescence

Adolescence je posledním obdobím dětství a druhou fází dospívání, která trvá od 15 do 20 let. Dospívající se proměňuje v dospělého jedince a vytváří si vlastní identitu. Dosahuje emocionální nezávislosti na rodičích a buduje si hodnotnější vztahy s vrstevníky. Z právního hlediska se v 18 letech stává plnoletým, což znamená, že je již odpovědný za důsledky svého jednání (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Tělesný vývoj

Dokončuje se tělesný růst, výška a postava je shodná s dospělým člověkem. Adolescent vnímá své tělo jako důležitou součást své osobnosti. Podstatný význam má pocit fyzické krásy. To souvisí s touhou být pro své okolí atraktivní a také s prvním sexuálním stykem. Fyzický půvab je významným faktorem pro získání sebevědomí a postavení ve skupině. U menších chlapců a vyšších dívek se často objevují pocity méněcennosti (Vágnerová, 2000).

Psychický vývoj

Adolescent si začíná uvědomovat své hodnoty, postoje a cíle. Dochází k rozvoji identity, pro kterou je významné sebepoznání. Jedinec musí nejdříve poznat, jaký je on sám, aby později mohl uvažovat o své budoucí identitě a dále ji rozvíjet. Emoční labilita, která byla charakteristická pro předchozí období, postupně mizí. Začíná využívat sebevýchovu a sebevzdělávání k rozvoji své osobnosti. Je schopen samostatně řešit problémy, využívat lo-

gické operace v myšlení a postupně se dopracovat k obecnějším závěrům (Vágnerová, 1999).

Sociální vývoj

Podstatný význam zaujímá kamarádství, přátelství a láska. Tyto vztahy jsou pevnější, než jako tomu bylo v pubescenci. V tomto období adolescent ukončuje povinnou školní docházku. Důležitým úkolem v dospívání je volba profesní orientace. Pouze třetina dospívajících má jasnou představu o svém profesním zaměření. Nástup do prvního zaměstnání a s tím spojená i touha dosáhnout finančního osamostatnění tvoří silnou motivaci k dobrým pracovním výsledkům. Právě finanční osamostatnění bývá největším problémem. Adolescenti již vypadají jako dospělí, myslí jako dospělí a mají povinnosti jako dospělí. Touha po vlastním bydlení, autě a vyšších příjmech, představují mnohdy pouze přání, kterých většina nedosáhne. Zvláště v posledních dvaceti letech jsou šance na prosazení v 18 až 20 letech velmi nízké. Málokdo z absolventů středních škol, kteří po ukončení nastupují do práce, seženou na začátku své kariéry solidní pracovní uplatnění. Výsledkem jsou pocity nespokojenosti, které jedince demotivují (Čačka, 2002).

2 DĚTSKÝ DOMOV

Dětské domovy zabezpečují ústavní výchovu dětí a mladistvých bez vážných poruch chování. Jedná se o nezletilé osoby, zpravidla ve věku od 3 do 18 let. Plní funkci výchovnou, vzdělávací a sociální. V jednom dětském domově je možno zřídit dvě až šest rodinných skupin, kdy jedna skupina je tvořena šesti až osmi dětmi. Dětské domovy a jejich činnost jsou legislativně dány zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Chod domova se má co nejvíce podobat zvyklostem běžné rodiny. Úkolem dětského domova je také předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji jedince. Dětské domovy zcela nahrazují rodinné prostředí dětem, které z nejrůznějších důvodů nemohou vyrůstat v rodině vlastní, poskytují výchovné, citové i ekonomické zázemí (Pávková, 1999).

2.1 Příčiny umístění dětí do ústavní péče

Většinou jsou děti do dětského domova umístěny na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy. Návrh podává orgán sociálně-právní ochrany dětí a to v případě, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena. Také v případě, kdy rodiče nebo jiné osoby zodpovědné za výchovu dítěte ji ze závažných důvodů nemohou nebo nechtějí zabezpečit (Krausová, Novotná, 2006).

Na světě existuje mnoho dětí, které neměly to štěstí a nepoznaly lásku, péči, teplo domova, citlivou výchovu a nebylo jim umožněno vzdělání. V průběhu svého života zažily spoustu negativ, pocítily lhostejnost, nezodpovědnost či neschopnost rodičů se o ně vhodným způsobem postarat. V horších případech se některé z nich setkaly i s agresivitou a krutostí nebo dokonce i s týráním ze strany svých rodičů (Bakošová, 2005).

Nejčastějším důvodem umístění dítěte do dětského domova je uváděno neplnění některých ze základních funkcí rodiny. Funkce rodiny:

- Biologicko-reprodukční funkce: jedná se o udržení populace početím a narozením nového jedince. Někdy také označována jako funkce sexuální. Nejde ale pouze o přivedení dítěte na svět, ale je důležité mu také zabezpečit potřebné podmínky pro život a další jeho vývoj, aby se mohl stát platným členem společnosti.
- Sociálně-ekonomická funkce: v současné době je rodina vnímána jako spotřební jednotka, která je téměř zcela závislá na výrobní a spotřební činnosti společnosti.

Nevztahuje se pouze na dítě, ale na všechny členy rodiny. Porucha této funkce se projevuje například špatným hospodařením s finančními prostředky, což může mít za následek hmotný nedostatek.

- Ochranná funkce: také nazývána jako opatrovatelská. Jejím úkolem je zajišťování potřeb všech členů rodiny.
- Socializačně výchovná funkce: úlohou této funkce je připravit děti na vstup do společenského života. Důležitý je opravdový zájem o dítě, jeho výchova a péče o něj.
- Funkce rekreační: zahrnuje rekreaci, relaxaci a zábavu. Jedná se tedy o způsob trávení volného času s rodinou a jeho kvalitu.
- Emocionální funkce: tato funkce je zcela nezastupitelná. Nikdo kromě rodiny, tedy žádná jiná instituce nenahradí rodičovskou lásku, pocit bezpečí a jistoty (Kraus, 2008).

Důvody umístění dítěte do dětského domova jsou zcela různorodé. Je však důležité je znát a zkoumat.

2.1.1 Nezvládnutá výchova

Matějček (1994) rozděluje nesprávné výchovné postoje do dvou základních skupin a to podle citového vztahu k dítěti:

Minusová skupina

- výchova zavrhuje- častěji se vyskytuje ve skryté formě. Dítě představuje pro jednoho nebo oba rodiče pouze zklamání a životní nezdár.
- výchova zanedbávající- děti jsou zvyklé na volný způsob života, rodiče je ponechávají sami sobě, nevytváří se u nich vědomí povinností.

Plusová skupina

- výchova rozmazlující- rodiče často ztrácejí svou autoritu, neboť dítě nezdravě zbožňují a lpí na něm. Chtějí, aby zůstalo stále dětsky roztomilé.
- výchova perfekcionista- na dítě jsou kladeny příliš vysoké nároky, v mnoha ohledech je přetěžováno. Rodiče chtějí, aby dítě bylo ve všem nejlepší.
- výchova protekční- rodiče od dítěte vyžadují, aby dosáhlo takových hodnot, které oni sami pokládají za významné. Nezáleží jim však na způsobu, jakým těchto hodnot dosáhnou.

- výchova úzkostná- přílišný strach o dítě, rodiče se obávají, že mu bude ubližováno. Ochraňují ho a brání mu v činnostech, které se jim zdají být nebezpečné.

2.1.2 Týrání, zneužívání, zanedbávání

Souhrnně označováno jako syndrom CAN.

Často zjišťujeme, že se v životě dětí dějí situace, které jsou neuspokojující a nežádoucí pro jejich prospěch a rozvoj. Děti strádají nejrůznějšími nedostatky, újmami tělesnými i duševními, které vedou k jejich poranění, škodám na celkovém stavu a vývoji. Toto poškozování dětí až jejich ničení se ve většině případů děje úmyslně týráním, zneužíváním či zanedbáváním (Dunovský, 1999).

Týrání

- Tělesné- jedná se o fyzické ubližování nebo úmyslné odmítnutí fyzickému ublížení zabránit. Patří sem bití, kopání, škrcení, popálení atd.
- Psychické a emocionální- ponižování dítěte, nadávání mu, izolace a odmítání emoční podpory (Dunovský, 1999).

Zneužívání

- Sexuální zneužívání- rozlišujeme formy dotykové (kontaktní) a nedotykové (nekontaktní). Do formy dotykové řadíme osahávání, znásilnění a incest. Do nedotykové například exhibicionismus, fetišismus, přihlížení sexuálním aktivitám a pornografie, která zde hraje zvláštní roli, ve své tvrdé podobě nebezpečně vzbuzuje předčasné sexuální touhy a hlavně aktivity u nezralých a nepřipravených dětí. To může vést k aktivní pornografii, kdy jsou děti zobrazovány při nejrůznějších aktech, včetně pohlavního styku. V tomto případě hovoříme o dětské prostituci, oblasti komerčního sexuálního zneužívání (Dunovský, 1999).
- Manipulace s dítětem po rozvodu- po rozvodu rodiče často zneužívají své dítě k získání svých prospěchů.
- Přenášení odpovědnosti na dítě- situace, kdy rodiče na dítě přenášejí zodpovědnost například za jeho sourozence, v takové míře, která je ještě jeho věku nepřiměřená (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Zanedbávání

Jde o úmyslné nepečování o dítě, které vyústí v jeho neprospívání. Opomíjení péče, která je nezbytná pro správný duševní a tělesný vývoj dítěte. Tělesné zanedbávání je úzce spjato se zanedbáváním psychickým. V jeho popředí stojí deprivací syndrom v dětském věku a důsledky nedostatečného uspokojování základních duševních a společenských potřeb (Dunovský, 1999).

Další příčiny vedoucí k umístění dítěte do dětského domova

- Trestná činnost rodičů
- Alkoholismus a jiné návykové látky
- Nízká sociální úroveň rodiny
- Prostituce
- Osíření

2.2 Rizika vývoje dětí v důsledku institucionální péče

Ústavní péče představuje celou řadu dopadů na dítě, jež můžeme považovat za nepříznivé. Děti žijící v dětských domovech jsou řazeny do kategorie dětí se sociálním znevýhodněním. Jejich nežádoucí životní situace ohrožuje všechny složky jejich osobnosti, tedy oblast kognitivní, sociální a emocionální. Často je vážně ohroženo jeho sebepojetí a sociální stabilita (Němec, Vojtová, 2009).

Cílem každého dětského domova, do kterého je dítě umístěno, je jeho návrat do původní rodiny. V případě, že to není možné, je zapotřebí vytvořit takové podmínky, aby dítě mělo s rodiči pokud možno pravidelný kontakt a to i v případě, že se rodiče nejpravděpodobněji nebudou moc o dítě postarat. Jelikož snahou dětského domova je respektovat dítě, znamená to, že musí respektovat i jeho rodiče, osobní i rodinnou historii (Bechyňová, 2007).

Pro děti je nepříznivé střídání osob, které o ně pečují, neboť obvykle vystřídají více zařízení a jsou nuceni se odloučit od předchozích pečovatelů a zvykat si na nové. Zvláště u citlivých klientů může dojít k dočasnému vývojovému regresu. Pro vychovatele představuje dětský domov pracovní místo, citové zakotvení mají někde jinde. Z toho plyne, že se svěřeným dětem věnují jen určitý vymezený čas. V rodině je tomu jinak (Matějček, 1994).

Muži, kteří vyrůstali v dětském domově, jsou později často neschopni citové odezvy, což může vést k partnerským problémům. Ženy jsou naopak ve vztazích více poddajné, což

přitahuje muže, kteří chtějí být v dominantním postavení vůči ženě a celé rodině. Děti vyrůstající v dětském domově mají většinou potíže již od mladistvého věku v mileneckých vztazích, muži jsou vzhledem ke svému věku nápadně často svobodní nebo po neúspěšném manželství rozvedení. Autoři se domnívají, že absence rodinného života určitým způsobem více postihuje chlapce než dívky. Jako vysvětlení uvádějí, že dívky díky převaze žen v personálním zastoupení v dětských domovech nacházely více vyhovujících ženských vzorů (Matějček, 1996).

2.2.1 Psychická deprivace

Psychická deprivace může být způsobena nepřijetím dítěte vlastními rodiči a nedostatkem emocionálních podnětů, spočívá v nedostatečném uspokojování základních duševních potřeb, především lásky, vřelosti, citového pouta. Děti ji neumí přímo vyjádřit, nejčastěji se však projevuje poruchou přilnutí nebo psychosomatickými problémy, jako například bolestí břicha a hlavy, zvracení, noční pomočování aj. Děti na sebe chtějí upozornit a získat pozornost od svého okolí. U mladistvých se mnohdy vyskytuje rizikové chování- alkohol, užívání omamných látek, kouření, prostituce atd. V případě, že nedojde k včasné nápravě, následky psychické deprivace můžou přetrvávat až do dospělosti a vést k poruše osobnosti (Vágnerová, 2008).

Následky deprivace mohou mít širokou škálu podob, přecházejících od lehčích až k velmi závažným nedostatkům, které se projevují na úrovni sociální, intelektové, emocionální i charakterové. Děti reagují na tyto situace rozdílně, některé se dokážou bez vážnějších problémů adaptovat, jiné mohou být značně psychicky narušené. Záleží především na tom, jak dítě zvládá životní problémy, konflikty a překážky. Proto jedinci, kteří vyrůstají v dětském domově bez vážnějších příznaků, mohou následně selhat při přechodu z dětského domova po dovršení plnoletosti. Malé děti jsou velmi silně fixovány na matku nebo osobu blízkou, proto krátkodobá separace může na dítěti zanechat negativní následky v jeho psychice. Častým projevem je opožděný vývoj řeči u dětí, slovní zásoba je chudá, problém bývá i v sociálním užití řeči, nejsou schopni konverzovat s někým cizím, dotazovat se a sdělovat svá přání a prožitky. Nedostatky se objevují i v intelektové úrovni a schopnosti samostatně pracovat, předškolním dětem je často udělen odklad školní docházky (Langmeier, Matějček, 1963).

Napravitelnost psychické deprivace

Z výzkumů vyplynulo, že pro nápravu psychické deprivace je nejdůležitějším faktorem nová kvalitní rodina, kam je dítě z ústavní péče umístěno. Při nápravě hraje roli také věk dítěte, neboť menší děti se přizpůsobují lépe, a genetické dispozice. Pokud je dítě od rodiny odebráno v brzkém věku, následky ve většině případů přetrvávají až do dospělosti. Jeho chování je vhodné upravit nejdříve v neutrálním prostředí dětského domova, až poté je možné uvažovat o adopci či pěstounské péči. V případě, že dítě trpí psychickou deprivací, je nutná péče psychoterapeuta, dítě potřebuje dostatečnou pozornost a citlivý přístup. Lépe se pracuje s malými dětmi, naopak obtížná práce je s adolescenty, jejichž osobnost je již téměř zformována. Práce s těmito dětmi je velmi náročná, často i přes veškerou péči a snahu terapeutů si děti následky psychické deprivace ponесou do budoucna. Důležité z hlediska nápravy těchto poruch je poznání a pochopení podstaty deprivacních mechanismů a schopnost přistupovat ke každému dítěti, které se s těmito nepříjemnostmi potýká, individuálně. Naděje na úspěch je jen tehdy, když dítě důkladně poznáme, poskytneme hluboká a včasná nápravná opatření. Z toho vyplývá, že je důležité, aby se dětem dostávalo v náležitém množství podnětů z vnějšího prostředí. Tyto podněty by měly být kvalitní, správně seskupené a v takovém časovém sledu, aby u dětí nedocházelo k ochuzení nebo poruchám CNS. Nemělo by tedy docházet k tomu, aby organismus byl podněty ani podvyžíván, ani přesyčován, ani zásobován příliš jednostranně (Langmeier, Matějček, 1963).

2.2.2 Syndrom ústavní závislosti

Děti z dětských domovů jsou méně motivovány, nevěří si, jejich sebevědomí je mnohdy nízké, proto se dříve vzdávají svého cíle. Většina klientů, kteří žili v ústavním zařízení, nebyla v dalším životě schopna samostatně uspokojovat své potřeby a zvládat situace každodenního života. Z výzkumů je možné konstatovat, že u velké části klientů, se v mimoústavním životě objevují potíže, které přímo nebo nepřímo souvisejí s návykem na ústavní režim. Potýkají se s nedůvěrou ve společnost a s návykem na ústavní zajištění životních potřeb (Musil, 2008).

Mezi nejhlavnější problémy osob se závislostí na ústavní režim patří:

1. Obtíže v oblasti zaměstnání. Nepravidelná práce souvisí s nedostačujícím příjmem. Za následek může mít i převahu nepravidelných osobních kontaktů a psychické potíže.

2. Problémy v oblasti bydlení, absence stálého příjmu vede ke komplikovanému uspokojování potřeb bydlení. Důsledkem může být i bezdomovectví.
3. Lidé se syndromem ústavní závislosti mívají potíže při přechodu z ústavu do standardní společnosti. Bývá pro ně obtížné zvládnout ztrátu ustálené a relativně vysoké sociální pozice z ústavu. Pocit křivdy je možnou reakcí na ztrátu pozice v sociální struktuře. Osoby se syndromem ústavní závislosti nejsou schopni se orientovat v očekáváních a podnětech společnosti mimo ústav, nezvládají účinnou komunikaci. Z tohoto důvodu často prožívají pocit ublížení a mají sklon obviňovat okolí z potíží, které prožívají. Při přechodu mimo ústav je potřebné zvládnout ztrátu neustálé péče, režimu a dohledu.
4. Potíže objevující se v oblasti osobního zázemí. Zásadní překážkou sociální integrace je prázdnota osobního zázemí. Tito lidé často nemají blízkého člověka, na kterého by se mohli s důvěrou obrátit, mnohdy jsou i přesvědčeni o tom, že takový člověk neexistuje, protože „všichni zklamali“ (Musil, 2008).

2.2.3 Důsledky ústavní péče v oblasti životní perspektivy dítěte

Děti po odchodu z ústavní péče do samostatného života jsou ohroženy nejrůznějšími druhy sociálního selhání. Může se jednat o drogovou závislost, kriminalitu, prostituci, neschopnost získat vyšší stupeň vzdělání, s tím spojená neschopnost nalézt uplatnění na trhu práce a v neposlední řadě založení vlastní fungující rodiny. Tohle vše může být příčinou snížené orientace dětí v mezilidských vztazích, nízkým sebevědomím a sebehodnocením, neschopností empatie k druhým lidem, sníženou orientací v hodnotových a morálních normách. Dále tyto děti často nezvládají řešit konfliktní situace bez agresivity (Matoušek, 2007).

Tzv. domy na půl cesty představují v současnosti částečnou pomoc pro osoby opouštějící ústavní zařízení. V těchto domech se mladí lidé učí pod dohledem sociálních pracovníků samostatnému životu, hospodařit s penězi, hledat si práci, vlastní bydlení a soběstačnosti. Domy na půl cesty poskytují své služby zpravidla osobám do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí ústavní zařízení. Jejich snahou je prevence ve smyslu zamezení výskytu patologických jevů, mezi které patří například prostituce, bezdomovectví, drogová závislost a kriminalita. Ne vždy a v každém případě je možné těmto jevům předejít nebo jim zabránit. Na osoby pobývající v ústavním zařízení během jejich pobytu působí řada deprivacních vlivů. Po odchodu do mimoústavního života jen těžce hledají zaměstnání a vlastní bydlení. Jednou variantou pomoci jsou již zmíněné domy na půl cesty, ty však cel-

kové potřebě nestačí. I přesto, že pro své klienty dělají mnoho, nedovedou vliv ústavní deprivace zcela odstranit. U těchto mladých lidí se vyskytuje vysoká pravděpodobnost, že se v krátké době dostanou do konfliktu se zákonem (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005).

2.3 Současné možnosti péče o děti v dětských domovech

Aby se dítě v zařízení cítilo bezpečně, je nutné:

- Respektovat jeho osobnost- děti přicházející do dětských domovů jsou plné nejistoty, úzkostí a neklidu, žijí zkreslenou minulostí a neuvažují o budoucnosti. Což znamená, že nemají své sny, přání a touhy. Jelikož je nejbližší dospělý často opakovaně zklamali, dospělým tedy nedůvěřují. Při práci s těmito dětmi se nejčastěji dopouštíme dvou chyb. Buď je nepřiměřeně litujeme, nebo na nich obtížně hledáme cokoli pozitivního. Aby děti v dětském domově měly pocit bezpečného klimatu, je důležité, abychom je považovaly za plnohodnotné partnery a důvěřovali jim. Dalším důležitým aspektem je respektování soukromí dětí. Nikdo by neměl vstupovat do jejich pokoje bez zaklepání, oslovovat je vždy křestními jmény (Boťová, 2008).
- Respektovat jeho historii- je důležité uvědomit si, že i když život dítěte v rodině nebyl ideální, dokonce mohl být i ohrožující, nelze ho z jeho dalšího života zcela vymazat. Za nevhodné se také považuje utajit dítěti jeho sourozence, nehovořit s ním o jeho rodičích. U dítěte tam může dojít k idealizování rodičů a to dítěti nejenže nepomůže, ale může mu to i uškodit. Naopak je nutné tyto skutečnosti aktivizovat formou vzpomínek pomocí rodinných fotografií, spoluprací s rodiči a osobních věcí dětí. Musíme si uvědomit, že bez minulosti nemůže být budoucnost (Boťová, 2008).
- Respektovat odlišnosti a nedostatky-pro toto naplnění je základem hluboká znalost dítěte, která je výsledkem přesné diagnostiky a individuálního přístupu. Děti v dětských domovech jsou svým způsobem nemocné, my to musíme vědět a práci s nimi brát jako jednu z možností jak jim pomoci (Boťová, 2008).

2.3.1 Základní potřeby dítěte

Zásadní změny v přístupech k chápání dítěte a hodnocení dětského věku nastaly výrazně ve 20. století. Při definování potřeb dítěte sehrál zvláštní roli boj proti dětské práci. Snahy o zrušení dětské práce přinesly zároveň i požadavky na zabezpečení obecných, ale i zvláš-

ních potřeb dítěte. Potřeby dítěte se proměňují v různých fázích vývoje. Nicméně základní potřeby jsou trvalé a ty vyžadují své plné uspokojení, v opačném případě dochází k narušení dítěte a platí, že čím je dítě mladší, tím bývá závažnost postižení těžší. Za prvotní potřebu dítěte lze považovat potřebu dobře se narodit, aby se každé dítě narodilo zdravé, chtěné a vítané, nadané všemi předpoklady a schopnostmi dobrého vývoje (Dunovský, 1999).

Člověka charakterizujeme jakožto tvora sociálního, který je ovlivněn nejen vývojem genetickým, ale také vlivem prostředí, ve kterém žije. Na utváření osobnosti jedince se podílí působení sociokulturního prostředí, má vliv na utváření životní orientace, hodnotových systémů, které přejímá i na způsoby jednání. Kromě již zmíněných genetických dispozic a vlivu sociálního prostředí na dítě musíme brát v úvahu i individualitu každého jedince (Pelikán, 2002).

Při výchově je pro dítě zásadní vědomí hranic, díky kterým může rozpoznat, co je správné a přijatelné, co je dobré a co naopak špatné. Díky znalosti hranic se dítě naučí, v jakých mezích se může pohybovat a korigovat své chování a jednání. Pokud dítě vyroste ve vztahu, kde nejsou jasně stanoveny jeho hranice a ani hranice druhých, nezíská nad sebou potřebnou vládu, která by mu umožnila zvládat nástrahy každodenního života. Jasné vytyčení hranic dítěti umožní vypěstovat si několik základních vlastností. A to jasné vědomí toho, kdo jsou, za co jsou zodpovědné, schopnost rozhodovat se (Cloud, Townsend, 1999).

Pro děti z dětských domovů je velmi těžké převzít zodpovědnost samy za sebe. Neboť jim v tom brání jejich nejistota, nízké sebevědomí a neschopnost spojit si svobodu se zodpovědností.

V současné době se objevují u lidí pocity spojené s nenalezením smyslu života nebo jeho ztrátou. Lidé u sebe vnímají určitou vnitřní prázdnotu, nudu a nespokojenost. To se z dlouhodobého hlediska může projevit podrážděností, nespokojeností a bezsmyslností svého žití (Petrová, 2005).

Základní potřeby dítěte můžeme rozčlenit do čtyř hlavních okruhů:

1. Základní biologické potřeby- nejvýznamnějším faktorem je řádná výživa dítěte, tedy příjem potravy z hlediska kvality i kvantity. Další biologickou potřebou dítěte, která je důležitá především v jeho počátečním životním období, je uspokojování základních hygienických požadavků, tedy dostatek tepla, čistoty a ochrana před negativními vlivy z prostředí. Významnou roli zde hraje také optimální nebo alespoň

uspokojivá péče zabezpečující rozvoj všech sil a schopností organismu. Ze zdravotního hlediska je rozhodující celková péče léčebně preventivní. V rámci této péče se nejedná jen o to, aby se dítě zdravě vyvíjelo, ale také o uzdravení při onemocnění, tedy potřeba náležité léčebné, rehabilitační aj. (Dunovský, 1999).

2. Základní psychické potřeby- při uspokojování těchto potřeb je dítěti umožněno přiměřený rozvoj v oblasti intelektu, citů a vůle, chování, interakce s okolím, chápání sebe a svého okolí, společenských hodnot i celého prostředí. Jedná se o celoživotní proces, který závisí na uspokojování základních duševních potřeb. V první řadě sem patří *potřeba náležitého přívodu podnětů*, v dostatečném množství a kvalitě. Důležité je, aby byl uspokojován zájem dítěte o lidský svět a to prostřednictvím dostatečného množství „lidských“ podnětů. Druhé místo zaujímá *potřeba smysluplnosti světa*. K tomu, aby se spousta podnětů, které dítě přijímá, staly poznatky a zkušenosti, je potřebné je postupně organizovat a zpracovávat. K tomu je nutný určitý řád a smysl. Další významnou psychickou potřebou je *potřeba jistoty*, která se uspokojuje především v citových vztazích dítěte k dospělým. Vztah dítěte k mateřské osobě je jedním z předpokladů pro utváření vztahů důvěry k druhým lidem. Čtvrtou potřebou je *vědomí vlastní identity*, tedy vlastního „já“. Podle toho, jak dítě jeho okolí přijímá, hodnotí jeho projevy, co oceňuje a odmítá, to vše umožňuje dítěti vytvořit si představu o své osobě. Jeho vytvořené sebevědomí (identita) do budoucna ovlivňuje jeho prožívání společenských vztahů. K tomu přidáváme pátou *potřebu otevřené budoucnosti*. Jedná se o potřebu specificky lidskou, neboť se u žádných jiných živočichů v přírodě neobjevuje. Díky jejímu uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí mezi minulostí, současností a budoucností. Otevřená budoucnost dává člověku životní aktivitu, uzavřená naopak vede k ochabnutí, rezignaci, apatii a zoufalství. Předškolní děti mají výhled do budoucna pouze v krátké časové perspektivě. Ta se ovšem v následujících vývojových fázích prodlužuje, v mladším dospělém věku dosahuje svého vrcholu, pak se opět zkracuje (Dunovský, 1999).
3. Základní sociální potřeby- sociální potřeby jsou úzce spjaty s potřebami psychickými. Bez uspokojení základních sociálních potřeb nemůže dojít k optimální socializaci. Mezi nejvýznamnější sociální potřeby řadíme lásku a bezpečí. Na ni je vázána také potřeba přijetí dítěte a jeho akceptace takového jaké je. Další potřebou je zabezpečení všech možností k rozvinutí všech jeho sil a schopností a zvládat pře-

konávat překážky, zábrany a poruchy v jeho životě. Dítě by si mělo také od nejtělejšího dětství osvojit zdravý životní styl (Dunovský, 1999).

4. Základní vývojové potřeby- potřeby dítěte se výrazně proměňují v čase a hlavně s dynamikou a charakterem vývoje dítěte a jeho zvláštnostmi. Funkcí předešlých potřeb je udržovat již dříve dosaženou úroveň života dítěte v pokud možno optimálním stavu. Vývojové potřeby však slouží k tomu, aby se lidský jedinec rozvíjel sám (Dunovský, 1999).

2.3.2 Pracovníci podílející se na naplnění potřeb dítěte

V dětském domově

Vychovatel- vychovatelem by měl být člověk, který je osobnostně vyzrálý, tvořivý, vzdělaný, sebejistý i pokorný a pro děti pochopitelný. Jeho povinností je neustále přemýšlet o své práci a to vždy v souvislosti ve vztahu k dětem (Boťová, 2008).

Speciální pedagog- je známo, že v dětských domovech je více než 50% dětí, které trpí různými typy specifických poruch. Důležité je, aby byl tento pracovník rádcem a konzultantem vychovatelům, aby přinášel do týmu patřičné informace o dětech a aktivně se zapojoval do individuálního plánování. V případě, že se dětem pomůže s jejich handicapem, vždy to přinese pozitivní výsledky při vytváření jejich sebejistoty a začleňování do společnosti (Boťová, 2008).

Terapeut- dětem zanedbaným, deprivovaným, týraným, zneužívaným či jinak poškozeným sociálním prostředím nestačí pouze změna prostředí, ale k tomu, aby se dále příznivě vyvíjely, je zapotřebí i citlivá psychoterapeutická pomoc. Důležitost psychoterapeuta v dětských domovech spatřujeme především v tom, že dítě najde během terapie způsoby, jak zacházet s novou realitou (Boťová, 2008).

Sociální pracovník- náplní práce je zajišťování spolupráce se soudy, vedení evidence dětí a kontakt rodičů (Boťová, 2008).

Rodinný asistent- cílem rodinného asistenta je opět obnovit, posílit a podporovat vazbu mezi rodičem a dítětem a to tak, aby byla pro dítě přínosná. Asistent sestavuje individuální plán podpory s rodiči a následovně s celou rodinou dítěte. V některých případech jde o pomoc dítěti vrátit se zpět do původní rodiny, jindy se jedná jen o udržení kontaktu mezi dítětem a rodiči. Dále zajišťuje bezpečné návštěvy dítěte u rodičů či doprovázení návštěv v zařízení (Boťová, 2008).

Mimo dětský domov

Pracovník OSPOD (orgán sociálně právní ochrany dětí)- v některých případech jsou to jediní lidé, kteří jsou pro děti z dětských domovů pojitkem s jejich rodiči. Jeho funkce je v dětském domově nezastupitelná v případě, kdy rodiče přistoupí k tomu, že se nejedná jen o někoho, kdo jim „nekrade“ děti, ale snaží se jim pomoci (Boťová, 2008).

Učitelé- ti se dopouštějí nejčastěji dvou základních chyb, tzv. hodné děti (uzavřené, nekomunikativní) litují a na „zlobivých“ nevidí nic dobrého. Vhodné je poskytovat učitelům co nejpřesnější a detailní informace o dětech, pokud možno co nejdříve po nastoupení do nové školy (Boťová, 2008).

Lékař- měl by se co nepodrobněji seznámit s anamnézou dítěte a jeho rodiny a také s důvody, proč dítě do dětského domova přichází (Boťová, 2008).

2.3.3 Osobnost vychovatele

Ve výchově dětí v dětském domově hraje vychovatel významnou roli. Je zřejmé, že vychovatel nemůže plně nahradit dítěti jeho rodinu, ale pokud má k dětem vřelý vztah, může se tomu alespoň přiblížit. Protože vychovatel pracuje s různorodou skupinou dětí, je nutné, aby měl znalosti o psychických, sociálních a biologických zvláštěnostech jednotlivých věkových skupin. Vychovatel se stává pro dítě zdrojem citových prožitků, proto by měl mít k dětem osobní citový vztah a přátelský přístup (Pávková, 2008).

Vychovatel je jeden z pedagogických pracovníků, který ve vztahu k vychovávaným hraje rozmanité role, vystupuje jako učitel, rádce, přítel a náhradní rodič. Vychovatel by měl být schopný prožívat a zároveň ovládat své emoce. Také je nezbytné, aby měl patřičné vědomosti, dovednosti a návyky, inteligenci, tvořivost aj. Vychovatelé by měli mít odbornou kvalifikaci získanou studiem učitelství na vysoké škole, na vyšší odborné škole zaměřené na patřičné obory nebo studiem na střední škole s maturitou (Hájek, 2008). Potřebná je všeobecná vzdělanost vychovatele a jeho neustálé vzdělávání se. Díky tomu může vychovatel volit správné speciálně pedagogické postupy, hledat a uplatňovat nové speciálně pedagogické prostředky.

Aby mohl vychovatel co nejlépe uspokojovat potřeby a zájmy dětí, musí chápat jejich psychiku, problémy a chování v nejrůznějších životních situacích. Kvalitní vychovatel je pro děti zdrojem pozitivních citů, poskytuje jim pocit jistoty a bezpečí. Významná je i schopnost jednat nejenom s dětmi, ale také s dospělými. Dokázat naslouchat, hovořit o problé-

mech s pochopením, porozumět chování dětí a schopnost empatie. Dobrý a citlivý vychovatel si vždy najde příležitost k pochvale i u dětí, které jsou méně úspěšné a problémové. Pochvala představuje morální podporu a povzbuzuje dítě k překonávání obtíží (Pávková, 2008).

Další důležitou vlastností vychovatele je rozvážnost a značná míra trpělivost spjatá s ovládním vlastního chování a emocí. To umožňuje vychovateli zachovat klidnou hlavu i v případě nevhodného chování dítěte. Vychovatel tedy nesmí jednat unáhleně, vzniklé okolnosti je nejlépe řešit s určitým časovým odstupem (Ondráček, 2003).

2.4 Odchod dětí z dětského domova

Děti opouštějící dětský domov se musí postarat samy o sebe, což znamená v jejich životě velkou změnu. Není pro ně jednoduché najít si práci a byt. Často po odchodu z dětského domova nezvládají novou situaci, selhávají a nedokážou se začlenit do společnosti. Největším problémem je, že tyto děti nemají sociální zázemí a mnohdy ani nikoho blízkého, o koho by se mohli opřít. Po dovršení osmnácti let, v případě studia později, jsou nuceni opustit dětský domov. Řada měst ve spolupráci s dětskými domovy se snaží společně vytvořit mladým lidem takové podmínky, aby jim vstup do samostatného života co nejvíce usnadnil. Možnou alternativou jsou tzv. domy na půl cesty nebo startovací byty. Ty jsou určeny pro ty, co nemohou najít práci a vlastní byt. Mohou zde být, než si najdou práci, aby si mohli dovolit vlastní byt. Každé zařízení však na ně nemá dostatek finančních prostředků. Po odchodu do samostatného života jim mnohdy chybí schopnosti, aby mohli obstát v reálném sociálním světě. Proto u nich hrozí riziko dlouhodobé nezaměstnanosti, patologické závislosti a páchání trestných činů (Vaš'atková, Vyhnálková, 2008).

Podle mého názoru musí být velmi těžké pro děti odcházející z dětských domovů zvyknout si na novou životní situaci, se kterou se nikdy dříve neměly možnost setkat. Jsou nuceni opustit známé prostředí, ve kterém mnohdy vyrůstaly skoro celý život. Najednou jsou bez materiálního zabezpečení, bez kamarádů, samy v reálném světě. Jelikož děti z dětských domovů nechodí tak často do obchodů nakupovat jako je tomu u dětí vyrůstajících v rodině, chybí jim také určitá finanční gramotnost. Často neumí hospodařit s penězi. Pocit z neznáma a dalších nových skutečností sebou zajisté přinášejí i stresující faktory, které bohužel mohou mít na mladého člověka neblahé následky.

V oblasti finanční pomoci pro jedince opouštějícího z dětského domova, sociální pracovník působící v dětském domově vyplňuje oznámení o nadcházejícím propuštění, a to 6 až 3 měsíce před propuštěním. Dítěti se poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek, jeho výše je maximálně 15 000 Kč a to dle vyhlášky č. 438/2002 Sb. Touto vyhláškou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. Mají k dispozici i poradenskou pomoc z pozice kurátora, avšak tato možnost je v malé míře využívána (Vašátková, Vyhnálková, 2008).

2.4.1 Co ovlivňuje úspěšnost dětí po propuštění z dětského domova

O ukončení pobytu v ústavním zařízení může rozhodnout soud, který v nejbližším šetření neshledal důvody, proč dále pokračovat v ústavní výchově. Dítě se tedy vrací buď do původní rodiny, nebo do širší rodiny. Dalším případem je ukončení ústavní výchovy zletilostí nebo ukončením souvislé přípravy na povolání. Což znamená, že děti v dětském domově zůstávají i po dovršení 18 let, maximálně do šestadvaceti, ale za podmínky, že se nepřetržitě připravují na budoucí povolání. Ukončení ústavní výchovy sebou přináší řadu problémů, ne všechny jsou v české legislativě i praxi dostatečně ošetřeny. Zákon by měl lépe specifikovat oblast odcházejících mladých zletilých lidí. Děti po odchodu z dětského domova by měly mít po určitou dobu možnost a hlavně jistotu, že se mají kam vracet, ptát se na případné nejasnosti a dostávat na dané otázky odpovědi. Bez spolupráce s rodinou je návrat dětí velkým rizikem. Pokud se jedná o návrat do vlastní rodiny a původního prostředí, rodina sice dítě zpět chce, ale není na tuto skutečnost postupně připravována, neboť se v průběhu pobytu dítěte v dětském domově s rodinou málo pracuje. Je důležité si uvědomit, že se dítě od odchodu z rodiny hodně změnilo. Pokud se o dítě chce postarat širší rodina, většinou tomu je tak, aby napravili chyby rodičů nebo vylepšili pověst rodiny. Ale ani oni nejsou na příchod nového člena připraveni (Řezníček, 2008).

Na čem je ještě závislá úspěšnost návratu:

Pomoci k úspěšnému odchodu z dětského domova může už samo nastavení ústavního zařízení. Smyslem práce musí být především úsilí k návratu dítěte do vhodného rodinného prostředí. Je zapotřebí, aby dětský domov již v průběhu pobytu dítěte s rodinou spolupracoval. Rodina tak má šanci nalézt důvěru k ústavnímu zařízení a přesvědčit se, že jim nechtějí jejich dítě vzít, ale právě naopak, že chtějí pracovat na tom, aby se dítě pokud možno co nejdříve mohlo vrátit. Už krátce po přijetí dítěte do ústavní výchovy je vhodné začít pracovat na udržení nebo případně získání vztahů dítěte s jeho blízkými. Účelem těchto

aktivit je především dítěti zkrátit dobu pobytu v dětském domově, což zároveň představuje i jednu z podmínek úspěšného návratu do rodinného prostředí (Řezníček, 2008).

Dětem, které domov z důvodů studia po dosažení zletilosti neopouštějí, může pomoci tzv. hostitelská péče. Systém přinese požadovaný efekt v případě odbornosti hostitelů, ne pouze s jejich občasným zájmem o dítě. Hostitelé musí být na svou úlohu dostatečně připravováni, jedná se totiž o spojení hostitelské, profesionální a speciálně pedagogické odbornosti. Děti, které zůstávají v ústavním zařízení až do zakončení své přípravy na povolání, je vhodné najít způsoby, jak opouštět ústav pozvolněji. Možným řešením jsou startovací byty, kde je dítě sice povinno hradit si z výdělku bydlení, ale zároveň má jistotu, že se může v případě potřeby obrátit na blízkou osobu z ústavního zařízení, kde žilo. V současné době již řada dětských domovů poskytuje některé z potřebných služeb, ale koná tak nad rámec svých povinností a z toho důvodu musí hledat alternativní zdroje financí. Proto je žádoucí, aby došlo k některým systémovým změnám, včetně úprav v legislativě (Řezníček, 2008).

2.4.2 Projekty určené k pomoci mladým lidem po odchodu z dětského domova

V České republice je spousta nadací, které byly založeny v posledních letech, většinou se jedná o neziskové organizace věnující se dětem z dětských domovů. Zaměřují se především na děti odcházející z dětských domovů, svou pomoc směřují na integraci do společnosti a zvládnání každodenního života. Uvedu alespoň pár nejznámějších projektů, mezi které patří:

Projekt Do života bez rizika

Tento projekt je zaměřen na prevenci rizik, která negativně ovlivňují mladé lidi bez rodinného zázemí v samostatném životě. Je pod záštitou občanského sdružení Dom, tedy Dům otevřených možností. Děti vyrůstající v dětských domovech jsou velmi rozdílní, každý z nich je individuum, má svoji historii, svoje silné i slabé stránky, svoje potřeby a taky určité plány do budoucna. Ti z nich, kteří mají dokončené vzdělání, mají již určité pracovní zkušenosti, jsou částečně do samostatného života připraveni. Ale na druhé straně jsou ti, kteří nemají pozitivní vyhlídky do budoucího samostatného života. Mohou jim v tom bránit například zdravotní problémy, nezdravé sociální vztahy či nedokončené vzdělání. Cílem tohoto projektu je zvýšit informovanost o možnostech odborné pomoci pro mladé lidi bez rodinného zázemí a navázat komunikaci s rizikovou skupinou. Předcházet vzniku rizik, popřípadě řešení těch vzniklých (Občanské sdružení DOM, 2009)

Projekt Startovné do života

Jedná se o nadační fond Livie a Václava Klausových. Do projektu mohou být zařazeny děti z dětských domovů ve věku 14-18 let. Cílem projektu je příprava dětí z dětských domovů na samostatný život, nalezení vlastní cesty a také motivace dětí k dobrým studijním výsledkům. Získané finanční prostředky dítě obdrží po dosažení zletilosti. Roční příspěvek je ve výši 2 500 Kč. Smyslem tohoto projektu je motivovat děti k vlastní zodpovědnosti, o využití příspěvku rozhoduje opatrovník, většinou zaměstnanec dětského domova, který navrhne dítěti, jak vhodně uspořenou částku využije. Peníze musí být použity ke konkrétnímu účelu (Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových, 2008).

Projekt Start do života a Peníze pro život

Snahou tohoto projektu je nenásilnou formou, pomocí kreativní hry, učit dospívající jedince v dětských domovech zorientovat se ve světě. Je pod záštitou střediska náhradní rodinné péče společně se Citibank, a. s. Napomáhá jim získat schopnost vlastního rozhodování a vypořádat se s problémy a povinnostmi, které my považujeme často za zcela běžné. Středisko náhradní rodinné péče provozuje stránky www.odchazim.cz, na kterých mohou mladí lidé odcházející z dětského domova najít rady, týkající se práce, bydlení, vzdělání a zvládání samostatného života (Středisko náhradní rodinné péče, 2009).

Projekt Postav se na vlastní nohy

Cílovou skupinu tohoto projektu tvoří mládež z dětských domovů ve věku 16-26 let, která se připravuje na vstup do nové etapy života. Je určen ale také vychovatelům a vychovatelkám. Zaměřen je na rozvoj a posílení znalostí a dovedností mládeže, pomoc začlenit se do společnosti. Snahou je mládeži co nejvíce usnadnit odchod z domova. Projekt zahrnuje i vzdělávací část, která obsahuje šest hlavních bloků: zaměstnání, bydlení, hospodaření s penězi, partnerské vztahy a rodina, etika a plánování budoucího života. Účastníci si o prázdninách zkouší najít brigádu, aby si vyzkoušeli práci. Projekt navazuje na předchozí projekt Mozaika života a Moje kariéra (Spolu dětem, 2010).

Projekt Život nanečisto

Projekt je určen pro mládež ve věku od 15 do 25 let. Je sestaven do tří stupňů, které probíhají formou víkendových kurzů pořádaných mimo areál dětského domova. Kurzy jsou zaměřeny na integraci do společnosti, hledání práce, bydlení, zvyšování kvalifikace, pracovní i další smlouvy, rizika nezaměstnanosti atd. Během nich je zkušeni kvalifikovaní lektoři,

psychologové a pedagogové seznamují z praktického hlediska s nejrůznějšími životními situacemi. Mládež se po odchodu z dětského domova často setkává s neúspěchem, proto se tento projekt snaží motivovat lidi tak, aby se nevzdávali po prvním neúspěchu, ale dokázali i nadále na sobě pracovat. Po celý rok vychovatelé pracují s mládeží, spolupráce je zakončena dalším kurzem (Občanské sdružení Múzy dětem).

Projekt Najdi svůj směr- Nadace Terezy Maxové

Nadace byla založena v roce 1997. Hlavní patronkou je známá modelka Tereza Maxová. Je patronkou více jak 200 kojeneckých ústavů a dětských domovů v České republice. Posláním a hlavním cílem této nadace je umožnit každému dítěti vyrůstat v rodině. Projekt Najdi svůj směr je součástí programu Iniciativy společenství EQUAL. Jedná se o výchovně vzdělávací internetový projekt, který je určený k pomoci konkrétním dětem. Cílem je podpora duševního a fyzického rozvoje dítěte z individuálního pohledu, dále rozvoj jeho nadání a talentu formou podpory studia, mimoškolních činností, pomůcek a vzdělávání. Snaží se o zvýšení vzdělanosti a kompenzaci nedostatečného individuálního přístupu. Realizace projektu je zaměřena na individuální přístup, soustředí se na školní doučování, odstranění poruch učení a volbu vhodného povolání. Přání se dělí do dvou oblastí: Mé vzdělání a budoucí profese a Můj talent. Dárci poskytují finanční podporu konkrétnímu dítěti (Nadace Táta a máma).

3 LEGISLATIVA

Vymezení právní úpravy týkající se ústavní výchovy je ve spojení s dětskými domovy nezbytné. Právní normy zabezpečují ústavní a ochranou výchovu ohrožených dětí. Legislativní vymezení je nadmíru důležité, neboť hájí zájmy dětí, u kterých z různých důvodů došlo k selhání vlastní rodiny, tedy neplní své funkce, a potřebují pomoc.

3.1 Zákony související s dětskými domovy

Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Jedná se o mezinárodní smlouvu, kterou kromě České republiky podepsalo již mnoho států. Na její dodržování dohlíží OSN (Organizace spojených národů). Ustanovuje povinnost státu a dospělým obyvatelům vážit si a zajistit práva dítěti. Bere však v potaz i práva a povinnosti rodičů. Státy mají za úkol zabezpečit odpovídající kvalitu institucí, služeb a zařízení, které mají zodpovědnost za péči a ochranu dětí v oblastech bezpečnosti, ochrany zdraví, odpovídajícím počtu a vhodného personálu. Vyzdvihuje, že dětství potřebuje zvláštní péči a pomoc, pro harmonický rozvoj osobnosti by mělo dítě vyrůstat v rodinném prostředí. Státy musí respektovat rovná práva jedinců, která jsou základem svobody, míru a spravedlnosti ve světě. Nesmí dělat rozdíly podle rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, pohlaví, národnosti, majetku, rodu, sociálního původu nebo jiného postavení.

Úmluva o právech dítěte zastává čtyři základní principy:

- Právo na život a přežití- zaručuje ochranu života dítěte a uspokojování jeho základních potřeb.
- Právo na rozvoj- dítě má právo na vyvážený rozvoj, na vzdělání, na svobodu myšlení, náboženského vyznání a na volný čas.
- Právo na ochranu- dítě ochraňuje před všemi druhy násilí, zneužívání a zanedbávání.
- Právo na účast- umožňuje dítěti účastnit se veřejného života a vyjádřit svůj názor ve všech oblastech.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Vychází z toho, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnostech i v právech. Upravuje oblast rodičovství, rodiny a dětí v článku 32. Listina oznamuje, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona, zvláštní ochrana je pak zajištěna i dětem a mladistvým. Svoboda a

všechna práva náleží každému bez rozdílu pohlaví, barvy pleti, původu, jazyka, náboženského vyznání a rasy.

Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí

Tento zákon se zabývá ochranou práv dítěte, které mají vliv na pozitivní vývoj a náležitou výchovu. Cílem působení je rodina a snaha obnovit její narušené funkce. Chrání zájmy dítěte. Sociálně-právní ochranu dětí mají na starosti tyto orgány: krajské úřady, obecné úřady, ministerstvo a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Podle tohoto zákona má každé dítě právo na optimální vývoj, řádnou výchovu, ochranu jeho jmění. Pozornost směřuje na děti, jimž rodiče zemřeli, na rodiče, kteří neplní nebo zneužívají své povinnosti a rodičovské zodpovědnosti. Zaměřuje se také na děti, které vedou nemravný život, jsou závislí na návykových látkách a alkoholu, zanedbávají školní docházku a na děti, na kterých byl spáchán trestný čin.

Zákon č. 94/1963 Sb., O rodině

Zákon o rodině ve znění pozdějších předpisů základním předpisem rodinného práva. Tento zákon upravuje rodičovskou zodpovědnost, vznik a zánik manželství, výchovná opatření, vyživovací povinnosti, pěstounskou péči, osvojení, poručenství, opatrovnictví a vztahy mezi rodiči a dětmi. Péče o nezletilé dítě zahrnuje péči o zdraví, tělesný, psychický, rozumový a mravní vývoj. Dítě má povinnost ctít a respektovat své rodiče a v rámci svých možností jim pomáhat. Soud má pravomoc omezit rodičovskou zodpovědnost.

Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

Jedná se o nejdůležitější právní předpis každého právního řádu. Upravuje občanská práva, která naplňují občanskoprávní vztahy, dále upravuje svobodu, ochranu osobnosti a vlastnictví. Fyzická osoba má práva a povinnosti, která vznikají jejím narozením a končí její smrtí. Člověk získává plnou způsobilost k právním úkonům po dovršení osmnáctého věku. Každý jedinec má právo na ochranu své osobnosti, svého života a zdraví, občanské cti, soukromí, důstojnosti, svého jména a vlastních projevů.

Zákon č. 109/2002 Sb., O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Ve znění pozdějších předpisů upravují výkon ústavní výchovy. Vymezuje účel a působnost školských zařízení pro výkon ústavní výchovy. V zařízeních ústavní výchovy musí být

dětem zajištěna základní práva na vzdělávání a výchovu. Zákon dále udává jednotlivá zařízení a s tím spojená práva a povinnosti dětí umístěných v těchto zařízeních. Děti umístěné v ústavní péči mají právo například na plné zaopatření, rozvoj tělesných, psychických a citových schopností, sociálních dovedností, právo na svobodu a důstojnost. Mezi povinnosti dětí patří plnění vnitřního řádu a dodržování stanovených předpisů.

Zákon č. 7/2009 Sb., Občanský soudní řád

Upravuje postup soudu a účastníků působících v soudním řízení takovým způsobem, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a opodstatněných zájmů účastníků.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PROGRAM ROZVOJE OSOBNOSTI DÍTĚTE V PRAXI

V praktické části mé diplomové práce se budu konkrétněji zaměřovat na to, jakým způsobem dochází k rozvoji osobnosti dítěte v dětském domově. Orientuji se na uskutečňování individuálního rozvoje osobnosti a to prostřednictvím Programu rozvoje osobnosti.

Do problematiky se snažím hlouběji proniknout zejména prostřednictvím rozhovorů s vychovateli. Pro lepší porozumění a orientaci v této oblasti využiji analýzu osobní a pedagogické dokumentace dítěte a následným vypracováním kazuistik. Také vyhodnocím úspěchů a pokroků dítěte, dosažených v jednotlivých oblastech programu. Účelem rozhovoru je získat údaje ohledně tvorby programu, vystihnout jeho klady i možné problémy a umožnit všestranný vhled do této oblasti.

Prostřednictvím vypracovaných kazuistik, zhodnocení pokroků dosažených v programu od minulého roku a přiloženým nově vypracovaným programem, se pokusím popsat podstatu tohoto dokumentu. Na základě informací o dítěti popsanych v jednotlivých kazuistikách je možné vypořádat, jak je každý program vytvářen individuálně přesně podle potřeb a možností dítěte.

4.1 Stanovení cílů

Hlavním cílem mé praktické části je zjistit, jakým způsobem probíhá rozvoj osobnosti dítěte v dětském domově prostřednictvím Programu rozvoje osobnosti.

Výše uvedený cíle je specifikován následujícími výzkumnými otázkami:

- Jaký vliv má ústavní výchova na osobnost dítěte?
- Jakým způsobem dochází k rozvoji osobnosti dítěte v dětském domově?
- Působí vychovatelé v dětském domově svou výchovně vzdělávací činností k plnému rozvinutí potencionálu dítěte?
- Jak je důležitost dokumentu PRO vnímána vychovateli a jaký je jeho názor na následnou efektivitu?

V souvislosti s touto problematikou si kladu zásadní otázku, zda je v dětském domově dítě dostatečně stimulováno ve svém rozvoji, jestli je tvorba Programu rozvoje osobnosti dostatečně zaměřena a vytvářena z hlediska optimálního vývoje dítěte. Dále jsem si položila otázku, zda má dítě v dětském domově možnost uspokojovat své potřeby a zda je mu zpro-

středkován takový vývoj, který ho nebude omezovat v jeho budoucím samostatném životě po odchodu z dětského domova a jaký to bude mít vliv na začleňování do společnosti.

Dalšími dílčími cíli jsou:

- Popsat strukturu a obsah současného Programu rozvoje osobnosti dítěte v dětském domově ve Zlíně na Lazech.
- Objasnit kladné i záporné stránky tohoto dokumentu.
- Zjistit, jakým způsobem se program vytváří a kdo je v jeho tvorbě zapojen.
- Získat obecný náhled a názor vychovatelů na plánování, realizování a vyhodnocování Programu rozvoje osobnosti dítěte.

4.2 Metody výzkumu

Jako druh výzkumu jsem si zvolila kvalitativní výzkum, který umožňuje intenzivnější šetření výzkumného problému, zobecnění výsledků výzkumu je často značně problematické. Předností je, že se zaměřuje do hloubky zkoumanému problému, u malého množství respondentů je zkoumáno mnoho aspektů. Hlavním úkolem bylo zjištění stanovených cílů a získání náhledu do problematiky. Pro sběr dat jsem využila polostrukturovaný rozhovor s vychovateli a metodu analýzy dokumentů týkajících se dítěte v dětském domově. Při svém zkoumání jsem také využila techniku zúčastněného pozorování, kdy velkou výhodou bylo, že jsem mohla osobně sledovat chování dětí v dětském domově a také ve speciální škole, kam všechny děti z dětského domova ve Zlíně na Lazech dochází a také východně vzdělávací působení vychovatelů a pedagogů.

Polostrukturovaný rozhovor

K hlavní výzkumné metodě mé diplomové práce patří polostrukturovaný rozhovor, který jsem realizovala s vychovateli, kteří se podílejí na tvorbě Programu rozvoje osobnosti. Výhodou je, že je tento rozhovor veden podle dopředu nachystaného orientačního scénáře, drží se tak určitého tématu, ale zároveň ponechává respondentovi větší prostor pro vyjádření. Zvolená technika mi umožnila udržet se daného tématu, zásadně od něj neodbočit a ponechat dotazované osobě místo k vyjádření o tématech, které považuje za významné.

Cílem rozhovorů bylo získat detailní a souhrnné informace týkající se oblasti Programu rozvoje osobnosti. Rozhovoru se zúčastnili čtyři vychovatelé. Záznamy z rozhovorů byly nahrávány se souhlasem respondentů na diktafon a poté převedeny do písemné podoby. Získané informace byly následně analyzovány.

Otázky k rozhovoru:

1. Jak byste popsal samotný dokument Programu rozvoje osobnosti?
2. Kteří pracovníci vytvářejí odborný tým související s tvorbou Programu rozvoje osobnosti dítěte?
3. Co ovlivňuje tvorbu dokumentu týkající se osobního rozvoje dítěte?
4. S jakými problémy se setkáváte při sestavování plánu rozvoje osobnosti?
5. Jaké jsou Vaše motivace pro práci související s psaním PRO?
6. Co je pro Vás na této práci nejtěžší?
7. Proč je podle Vás důležité u dětí žijících v dětském domově vytvářet Program rozvoje osobnosti?
8. V čem vidíte silné stránky tohoto dokumentu?
9. V čem spatřujete nedostatky, případné problémy při práci s Programem rozvoje osobnosti dítěte?
10. Co může bránit plynulému plnění PRO u jednotlivých dětí?
11. S jakými organizacemi a institucemi pracujete v rámci rozvoje osobnosti dítěte?
12. Jaké jsou zájmové aktivity, kterým se děti mohou ve svém volném čase věnovat?
13. Jak jsou děti zapojeny do činností souvisejících s domácími pracemi?
14. Jak přistupují k činnostem spojeným s chodem domácnosti rodinné skupiny?
15. Domníváte se, že Vámi realizovaný plán rozvoje osobnosti dítěte, dostatečně připraví děti na vstup do samostatného života po odchodu z dětského domova?
16. Kam nejčastěji mladí lidé po odchodu z dětského domova odcházejí?

Kazuistika

Další využitou metodou pro sběr dat byla analýza dat z dokumentace a následné vypracování kazuistik. Tuto metodu jsem využila k získání komplexního pohledu na sledované dítě, popsání jeho rodinné, osobní, zdravotní a sociální anamnézy. Sběr dat probíhal na základě obsahové analýzy osobní a pedagogické dokumentace jednotlivých dětí, jež mi dětský domov poskytl k prostudování. Jelikož jsem pracovala s citlivými údaji, bylo nutné také dodržet veškeré etické zásady.

Tuto metodu lze rozdělit na užší a širší pojetí. V oblasti kvalitativního výzkumu považujeme za širší pojetí analýzu dokumentů jako analýzu jakéhokoliv materiálu, který je zdrojem informací pro cíle dané studie. V užším pojetí je považována za analýzu dokumentů u těch materiálů, které již existují. Výzkumník v tomto případě tedy žádná data nevytváří, pracuje s materiály již vytvořenými (Miovský, 2006).

Rozborem kazuistik chci poukázat a zdůraznit ty oblasti, které jsou pro rozvoj osobnosti dítěte významné a na které by se vychovatelé a pedagogové měli zaměřovat.

4.3 Výzkumný soubor a časový harmonogram

Do výzkumného souboru jsem si záměrně vybrala čtyři vychovatele a čtyři děti z dětského domova ve věkovém rozmezí 10-11 let. Konkrétně se jedná o dva kluky a dvě holky. Podrobnější charakteristika sledovaného souboru je uvedena v jednotlivých kazuistikách.

Prvním krokem, který vedl k realizaci mého výzkumu, bylo oslovení paní ředitelky v dětském domově ve Zlíně prostřednictvím e-mailu, ve kterém jsem se krátce představila a popsala téma mé diplomové práce. Odkázala mě na svoji zástupkyni, se kterou jsem si domluvila osobní schůzku, při které jsem jí vysvětlila můj záměr. Požádala jsem ji, zda bych si mohla předem vybrat čtyři děti z dětského domova, s kterými bych strávila měsíc v domově a pak následně měsíc ve speciální škole. Chtěla jsem pozorovat chování dětí jak v domově, tak i ve škole a sledovat výchovně vzdělávací působení vychovatelů a pedagogů. Nejdůležitější však pro mě byla možnost získat informace ohledně Programu rozvoje osobnosti dítěte a možnost vybrané děti blíže poznat. Zástupkyně, paní Bednářová, byla velmi ochotná a mému přání vyhověla. Při mém pobytu v domově jsem měla příležitost nahlédnout a prostudovat si všechny spisy týkající se dítěte. Díky tomu jsem se mohla dozvědět potřebné informace, tedy vše, co se dítěte týká, jeho minulost, jaký má vztah s biologickou rodinou, jak se chová ve škole i v domově. V neposlední řadě jsem se zaměřila na studium programů rozvoje osobnosti, které byly individuálně dětem za dobu jejich pobytu v domově vypracovány. Informace získané z písemných dokumentů jsem doplnila těmi informacemi, které jsem získala z pozorování, vlastního působení a kontaktu s dětmi. Výzkum tedy probíhal v měsíci lednu v dětském domově a v únoru ve škole.

4.4 Charakteristika dětského domova Lazy Zlín

Dětský domov má svou tradici v péči o děti s mentálním postižením, kterým byla nařízena ústavní výchova, více než 45 let. V názvu dané instituce se však objevil až v roce 2004. Dětský domov je součástí zařízení skládající se také ze základní školy speciální, přípravného stupně školy speciální, základní školy praktické, internátu a speciálně pedagogického centra. Koncem roku 2009 byla pro děti postavena nová samostatná dvoupodlažní budova, která je umístěna v rozlehlé zahradě v areálu instituce. Zahrada je vybavena dětským hřištěm s umělým povrchem, průlezkami, venkovním bazénem a pískovištěm. Budova je složena ze dvou samostatných bytových jednotek, z nichž přízemní část je přizpůsobena imobilním dětem. Jedná se o domov rodinného typu se dvěma rodinnými skupinami. V každé rodinné skupině žije 8 dětí ve věku 6-18 let, případně až do ukončení studia, kterým byla nařízena ústavní výchova. Děti v rodinné skupině jsou různého pohlaví, věku, zdravotního postižení a stupně mentální retardace. S dětmi pracuje odborný personál tvořený vychovateli a pracovníky sociální péče. Děti během týdne navštěvují speciální školu, která je součástí instituce, v odpoledních hodinách mají možnost realizovat své potřeby a rozvíjet své schopnosti a to prostřednictvím široké nabídky pravidelných kroužků zaměřených sportovně či umělecky. O víkendu mají děti dostatek osobního volna a prostoru pro vlastní realizaci, vychovatelé se snaží přizpůsobit standardně fungujícím rodinám. Děti rády tráví svůj volný čas venku, pokud to počasí dovolí, hrají si na pískovišti, v zahradě na průlezkách, na sportovním hřišti, v létě v bazénu. Díky štědrým sponzorům, kteří domovu darují finanční příspěvky, mohou děti celoročně jezdit na různé denní, víkendové i týdenní akce a pobyty.

4.5 Výsledky výzkumu

Výsledky výzkumu jsem zpracovala pomocí otevřeného kódování, kdy jsem text přepsaných rozhovorů rozdělila na kódy. Podobné kódy jsem seřadila do kategorií. Pro prohloubení a doplnění informací slouží kazuistiky. Při samotné tvorbě případových studií jsem vycházela z dostupných informací, které jsem z velké části získala při studiu osobní a pedagogické dokumentace dítěte, ale také z osobního kontaktu s dětmi a vlastního pozorování. Kazuistiky slouží k získání uceleného pohledu na dosavadní vývoj dětí. Každá případová studie je doplněna rozbohem Programu rozvoje osobnosti. Otázky v rozhovoru byly směřovány především na objasnění oblasti Programu rozvoje osobnosti dítěte. Z důvodů zachování anonymity dětí jsou jména v kazuistikách fiktivní.

4.6 Analýza rozhovorů

Tvorba Programu rozvoje osobnosti dítěte

Povinnost vytvářet program rozvoje osobnosti je zakotvená v zákonu č. 109/2002 Sb., O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, který udává, že každý dětský domov musí zpracovávat komplexní diagnostickou zprávu s návrhem speciálních výchovných a vzdělávacích potřeb dítěte a to tak, aby to vedlo k jeho rozvoji osobnosti. Vypracování souhrnné diagnostické zprávy probíhá na základě získaných výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, vývojových a sociálních vyšetření.

Tvorba programu rozvoje osobnosti není přesně daná, nikde není striktně určeno, co vše by měl tento program zahrnovat. Záleží na každé instituci, jaké má zkušenosti a požadavky. Orientuje se však na aktuální dovednosti a schopnosti dětí a vede pokud možno k co největší míře osamostatnění a zvládnutí činností praktického života. Programy rozvoje osobnosti jsou v dětských domovech odlišné, neboť každé zařízení má svůj vlastní způsob vytváření, zpracování a vyhodnocování.

Při jeho tvorbě je nejnáročnější to, že vychovatelé mají ve své skupině děti, které jsou různorodé v osobnostních charakteristikách, mají různou inteligenci a odlišný rozsah osvojených schopností a dovedností. Dále se u dětí objevují nejrůznější postižení a poruchy, časté jsou poruchy chování a učení. Vytvořený plán je významný a závazný pedagogický dokument, který slouží k naplňování předem stanovených cílů. Vždy se na každý nový školní rok vypracovává nový program, který je v průběhu dvakrát vyhodnocen, u dítěte se zaznamenávají pokroky v daných oblastech a případné neúspěchy. Jednotlivé plány jsou uloženy v pedagogické dokumentaci dítěte.

Tento dokument nám umožňuje vytvořit si jasnou představu o tom, co již dítě umí a naopak, které oblasti si dítě ještě nedokázalo osvojit. Jelikož má dětský domov povinnost vytvořit program rozvoje osobnosti dítěti po přijetí do ústavu, můžeme se pak v časovém rozpětí podívat, jaké pokroky od přijetí udělalo v jednotlivých oblastech a jak zvládá zadané cíle. Ucelený program dává vychovatelům i pedagogům jasný obraz o tom, na jaké konkrétní plánované činnosti se mají ve svém výchovně vzdělávacím působení zaměřit.

Program rozvoje osobnosti v Dětském domově na Lazech ve Zlíně, změnil již několikrát svoji podobu a strukturu. Co ale vždy zůstává, je individuální vypracování a následné vy-

hodnocení pro každý školní rok. V minulých letech byl tento dokument rozsáhlejší, v posledních dvou letech se zaměřují na pět základních oblastí: člověk a komunikace, člověk a jeho svět, umění a kultura, člověk a zdraví, člověk a svět práce. V každé této oblasti jsou individuálně podle potřeb dítěte vypracovány jednotlivé cíle, ke kterým by dítě mělo dojít. Jelikož jsou v dětském domově děti s nejrůznějším typem a stupněm postižení, většinou se jedná o praktické činnosti každodenního života. Posláním programu rozvoje osobnosti dítěte v dětském domově je dát dítěti šanci a možnosti plně rozvinout svoji osobnost, stát se tak samostatným jedincem, který si osvojil základní praktické činnosti každodenního života.

Program rozvoje osobnosti vychovatelé chápou jako důležitý dokument, který v dětském domově plní významnou úlohu. Jeho tvorba a naplňování je součástí povinné dokumentace dětského domova. Snahou je dětem poskytnout takovou výchovu, která by vedla k plnohodnotnému rozvoji a samostatnosti. Současný program rozvoje osobnosti, který v daném dětském domově využívají, se vychovatelům zdá jako vyhovující. V minulých letech používali jinou verzi programu, ale jelikož nesplňoval podle vychovatelů jejich očekávání, rozhodli se vypracovat nový, který již uspokojuje všechny potřeby. Tvorba Programu rozvoje osobnosti je tvořena na základě potřeb dítěte.

Vychovatelé uvedli, že se na tvorbě podílejí nejenom oni, ale také všichni pedagogičtí pracovníci. Jedná se tedy o vychovatele, asistenty vychovatele, pedagogy a sociální pracovníci. Jelikož se jedná o komplexní dokument, je tedy zapotřebí, aby spolupracovali všichni pracovníci, kteří se o děti starají.

Vlastní tvorba plánu rozvoje osobnosti je ovlivněna především zákonem o ústavní výchově, jedná se o povinnou dokumentaci. Rozhodující při vytváření tohoto dokumentu je však individuální přístup, který je nezbytný, neboť míra intelektových a ostatních schopností a dovedností je velmi odlišná. Nesmí se zapomínat ani na minulost dítěte a jeho osobnost. Při vytváření dokumentu je využita i zdravotní a pedagogická dokumentace. Snahou každého pracovníka je naplňovat stanovené cíle, které vedou k individuálnímu rozvoji osobnosti. Všichni dotazovaní vychovatelé uvedli, že se při sestavování plánu rozvoje osobnosti nepotýkají s žádnými problémy. Podle nich je to díky dobré přípravě a informovanosti. Je důležité znát všechny potřebné aspekty, aby věděli, na které oblasti se konkrétně zaměřit.

Motivací pro vychovatele je fakt, že svoji práci mají rádi. Práce s dětmi je naplňuje, mají pocit prospěšnosti, neboť se starají o děti, které v životě neměly to štěstí vyrůstat v biologické či adoptivní rodině. Děti, které mají v dětském domově na starosti, jim přirostly k srdci, staly se součástí jejich života. S tím souvisí i motivace k tvorbě Programu rozvoje osobnosti, neboť jejich cílem je, aby odvedli dobrou práci, která by byla výsledkem plnohodnotné výchovy a péče. Děti je potřeba rozvíjet ve všech oblastech, aby později neměly problémy v samostatném životě po odchodu z dětského domova. Nejdůležitějším motivem však u všech dotazovaných vychovatelů je pocit účelnosti a s ní spojená efektivita plánované činnosti spojená s Programem rozvoje osobnosti.

Při otázce, co je na tvorbě tohoto dokumentu nejtěžší, dva ze čtyř vychovatelů odpověděli, že neví, co by uvedli za nejtěžší. Zbylí dva vychovatelé zmínili náročnost po stránce časové i obsahové. Jeden vychovatel ještě dále tuto otázku rozvedl, že v některých případech je nejtěžší to, že děti odmítají spolupracovat a tak není možné dojít k vytyčeným cílům. Nesplněné činnosti se tedy přesouvají do plánu na další rok, jenže v tomto případě činností neustále narůstá.

Vytvářet Program rozvoje osobnosti u dětí žijících v dětském domově je důležité podle vychovatelů především kvůli tomu, aby nebyla některá oblast při rozvoje osobnosti dítěte zanedbána. Při písemném zpracování je patrné, na které oblasti se všichni pracovníci musí zaměřit. Také je prospěšná archivace plánů, tedy je možné i zpětné vyhledání a srovnání. Samozřejmě tento plán není zárukou, že se každému dítěti podaří dosáhnout všech stanovených cílů, ale díky němu mohou vychovatelé využít takové nástroje při výchově, aby byly vytyčené složky splněny.

Průběh a realizace Programu rozvoje osobnosti dítěte

Všichni dotazovaní se shodli na tom, že za silné stránky lze považovat určitou ucelenost dokumentu. Poskytuje jasný přehled o tom, co již dítě umí a to, co je potřeba se naučit. Z toho vyplývá, že všichni pracovníci můžou dále pracovat na oblastech, které nejsou zcela osvojeny. Vychovatelé mají k dispozici komplexní strukturu programu na daný školní rok, ví, jaké výchovné metody mají cíleně aplikovat a také se k nim mohou vracet. V případě, že je dítě v dětském domově delší dobu, díky tomuto dokumentu můžeme vyzorovat, jak pokročil jeho vývoj v jednotlivých oblastech, můžeme si také vytvořit představu o jeho celkovém dosavadním vývoji. Výhodou je také to, že umožňuje individuální náhled na jednotlivé děti.

Hlavním problémem, který může vést k narušení daného dokumentu a následným problémům, je podle vychovatelů nedostatek času, který by byl vyhraněný přímo pro tuto činnost. Dalším možným problémem je velká různorodost skupiny dětí. Každé dítě je individuální, má různé osobnostní charakteristiky, odlišné zájmy atd. U dětí se též objevují různé stupně postižení, specifické poruchy učení a chování, psychická deprivace. Toto vše musí být bráno v úvahu při sestavování osobního plánu. Dotazovaní vychovatelé také odpověděli, že nemalou roli zde hraje i samotná angažovanost vychovatelů. Ne všichni se tvorbou a realizováním Programu rozvoje osobnosti dítěte dostatečně zabývají.

Z rozhovorů vyplynulo, že pro to, aby se dítě pokud možno co nejlépe a nejvíce rozvíjelo, využívá k tomu dětský domov spolupráci s institucemi státními i nestátními, nadacemi, občanskými sdruženími atd. Nejvíce se jedná o spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dětí, dále je to speciální škola, kam chodí všechny děti z daného dětského domova, pedagogicko-psychologická poradna a další zdravotnická zařízení. Dále se jedná o policii ČR a různé vzdělávací instituce. Významná je také spolupráce a pomoc od Fondu kultury, zdraví, mládeže a tělovýchovy statutárního města Zlína. Děti díky finančním příspěvkům mohou jezdit na ozdravné pobyty, víkendové pobyty, tábory a letní pobyty u moře. Jsou tedy zajištěny i výchovně rekreační pobyty pro děti, což má také významný vliv na rozvoj osobnosti dětí. Díky těmto pobytům a zájmovým kroužkům se děti vzdělávají i jinde, než ve škole a získávají potřebné sportovní a všeobecné dovednosti.

Činnosti dětí ve volném čase

Smysluplné vyplnění volného času je pro rozvoj osobnosti dětí v dětském domově důležité. Proto je dětem nabízena široká škála zájmových kroužků. Záleží jen na tom, jaké děti mají záliby a také samozřejmě na jejich schopnostech a možnostech. Sami si vybírají to, co je baví. Program nabízených aktivit je velmi pestrý. Děťmi oblíbené jsou sportovní aktivity. Ve svém volném čase se mohou věnovat kroužku kopané, atletice, plavání. Děvčaty oblíbený je i kroužek orientálních tanců a domácích prací. Jelikož se jedná o děti s různým stupněm postižení, mají k dispozici i takové kroužky, které jsou zaměřeny například na uvolnění svalstva u dětí s dětskou mozkovou obrnou. K tomu slouží canisterapie. Další výplní volného času dětí je dramaterapie a muzikoterapie. V oblasti zájmového vzdělávání je významná i spolupráce s příspěvkovou organizací Dům dětí a mládeže Astra. Děti zde navštěvují kroužky s názvy Klub Táborník, Klub Poník a Klub Dinosaurius. Mezi dětmi jsou velmi oblíbené, neboť přichází do kontaktu s jiným prostředím, než je prostředí dětského domova a potkávají nové kamarády.

Všichni vychovatelé se snaží, aby se chod dětského domova co nejvíce podobal chodu rodiny. Proto jsou všechny děti bez výjimky zapojeny do domácích činností. Vždy na týden dopředu jsou rozděleny služby po dvojicích. Jedná se o denní plán rodinné skupiny. Děti mají na starosti přípravu stolů před každým jídlem. Jejich úkolem je správně nachystat talíře, příbory a skleničky. Po jídle utřít stoly a uklidit podlahu kolem stolů. Děti jsou co nejvíce vedeny k samostatnosti, samy třídí špinavé prádlo a čisté ukládají do skříní. Některé děti s dohledem zvládají zapnout pračku a následně prádlo pověsit na sušáky. Snahou vychovatelů je děti vést k pořádku a čistotě. Na pokojích musí mít vždy uklizeno, samy si vysávají, utírají prach a uklízí hračky. Jsou zapojeny nejenom do domácích prací, ale také do sezónních činností. Pomáhají při práci na zahradě, zametají, hrabou listí a podobně. Děti k těmto činnostem přistupují velmi individuálně a také je plní s rozdílnou kvalitou. Vychovatelé domácí práce i práci na zahradě vyžadují, učí tím děti přistupovat kladně k práci a k čistotě. Kdyby děti v dětském domově nemusely nic dělat, vše by za ně udělali vychovatelé, nenaučily by se potřebným dovednostem, které následně využijí po odchodu z domova v samostatném životě.

Odchod dětí z dětského domova

Z rozhovorů vyplynulo, že oblast týkající se přípravy na odchod dětí z dětského domova s využitím Programu rozvoje osobnosti, je problematická. Dalo by se říct, že tyto přípravy probíhají v domově po celou dobu jejich pobytu. Každý den jsou děti připravovány na samostatný život, týká se to úklidu, hospodaření s penězi, starání se o domácnost, o osobní věci atd. I když se všichni snaží, aby děti byly po všech stránkách co nejvíce rozvíjeny, nikdy není žádná jistota, že děti po odchodu do samostatného života vše hned zvládnou. Je několik oblastí, které jsou pro tyto děti velmi těžké. Dotazovaní vychovatelé se shodli, že jeden z možných problémů je, že tito mladí lidé nejsou zajištěni po stránce finanční. Nemají to štěstí, aby jim vlastní rodina pomohla, nemají tedy po odchodu z dětského domova žádnou jistotu. Jednorázový příspěvek v hodnotě 15 000 Kč, je podle vychovatelů minimální. Další problémy, s kterými se mladí lidé po odchodu z dětského domova potkávají, je bydlení a zaměstnání. Pokud neseženou zaměstnání a nemají pravidelný finanční příjem, nemohou platit nájem. Jedná se o začarovaný kruh, který je pro každého mladého člověka složitý. Vychovatelé dále uvádějí, že jelikož jsou u nich v dětském domově děti s různým stupněm mentálního postižení, je pro ně ještě těžší zapojit se do běžného života.

Někteří mladí lidé z ústavní výchovy odcházejí zpět do své biologické rodiny. Většina jich však vzhledem k svému mentálnímu postižení odchází do zařízení pro osoby se zdravotním postižením, kde je jim poskytnuta potřebná péče.

Shrnutí rozhovorů

Z rozhovorů vyplynulo, že vychovatelé Program rozvoje osobnosti dítěte považují za důležitý dokument, který plní významnou úlohu. Jelikož jsou ve zkoumaném dětském domově děti s mentálním postižením, je tento dokument zaměřen podle potřeb a schopností dětí na praktické oblasti. Jedná se o oblasti člověk a komunikace, člověk a jeho svět, umění a kultura, člověk a zdraví, člověk a svět práce. Snahou vychovatelů je poskytnout dětem takovou výchovu, která by vedla k plnohodnotnému rozvoji a samostatnosti. Na tvorbě individuálního plánu se podílejí nejenom dotazovaní vychovatelé, ale také všichni pedagogičtí pracovníci. Vlastní tvorba plánu rozvoje osobnosti je ovlivněna především zákonem o ústavní výchově. Rozhodující je však individuální přístup, který je nezbytný, neboť míra schopností, dovedností a intelektu je u dětí velmi odlišná. Úkolem každého pracovníka je naplňovat svou výchovně vzdělávací činností stanovené cíle, které vedou k individuálnímu rozvoji osobnosti dítěte. Motivací vychovatelů pro tuto práci je pocit účelnosti a s ní spojená efektivita plánovité činnosti s Programem rozvoje osobnosti. Vytváření tohoto dokumentu je podle vychovatelů důležité především kvůli tomu, aby nebyla některá oblast při rozvoji osobnosti dítěte zanedbána. Při písemném zpracování plánu je patrné, na které oblasti je potřeba se zaměřit.

Za silné stránky Programu rozvoje osobnosti dítěte vychovatelé považují ucelenost dokumentu, neboť poskytuje jasný přehled o tom, co již dítě umí a to, na co je potřeba se zaměřit. Vychovatelé mají tak k dispozici komplexní strukturu programu na daný školní rok, ví, jaké výchovné metody mají cíleně aplikovat a také se k nim mohou v průběhu vracet. Problémem, který může vést k narušení daného plánu je podle vychovatelů nedostatek času a různorodost skupiny dětí. Každé dítě je individuální, a proto k němu musí být také tak přístupováno. K tomu, aby se děti co nejlépe rozvíjely, je využita spolupráce dětského domova s institucemi státními i nestátními, s nadacemi, občanskými sdruženími atd. Dětem jsou díky finančním darům poskytnuty výchovně rekreační pobyty, což má také významný vliv na rozvoj jejich osobnosti. Díky těmto pobytům děti získávají potřebné sportovní a všeobecné dovednosti.

Pro rozvoj osobnosti dítěte v dětském domově je také důležité smysluplné vyplnění volného času. Proto mají děti k dispozici širokou škálu zájmových kroužků. Jelikož se má chod dětského domova co nejvíce podobat chodu rodiny, jsou děti zapojeny do domácích činností. Učí se tak samostatnosti, kladnému vztahu k práci a čistotě. Děti si tak osvojují způsob fungování běžné rodiny.

Vychovatelé v rozhovorech uvedli, že na odchod z dětského domova jsou děti připravovány po celou dobu jejich pobytu. Každý den jsou připravovány na samostatný život. Učí se hospodařit s penězi, starat se o domácnost, o své osobní věci atd. Problémy, s kterými se mladí lidé po odchodu z dětského domova potýkají, je finanční zajištěnost, bydlení a zaměstnání.

4.7 Kazuistiky

KAZUISTIKA 1

Jméno: Dominik

Současný věk: 11 let

Rodinná anamnéza

Dominikovi byla nařízena ústavní výchova, neboť ho matka opustila a dlouhodobě se o něj nezajímala. Důvodem pro umístění do dětského domova bylo, že se o něj matka nechtěla starat a s přítelem odjela mimo místo svého bydliště. Dominik má jednu nevlastní sestru, která žije s matkou. Matka je mentálně retardovaná, bývalá absolventka praktické školy. Otec neznámý.

Zdravotní anamnéza

Porod v termínu, v roce operována retence varlat. Dominik se pohybuje v pásmu středně těžké mentální retardace. Vyžaduje zvýšenou lékařskou péči, trpí vývojovými vadami oka, čela a hrudníku. Kombinované postižení- zrakové postižení a sluchové postižení (zasaženo pravé ucho). Projevuje se u něj vliv psychické deprivace, objevuje se porucha pozornosti a aktivity.

Osobní anamnéza

Po přijetí do dětského doma byl Dominik velmi tichý a klidný. Měl problémy s výslovností, které mu zůstaly dodnes, v řeči se objevuje dyslalie, tvoří pouze věty o čtyřech až pěti slovech. S dětmi se skamarádil a rychle se začlenil do kolektivu. Nyní je personálem hodnocen jako společenský, spíše náladový chlapec, v kolektivu dětí oblíbený, nekonfliktní. Rád pomáhá s domácím úklidem. Rychle si zvykl na životní standard domova. Rád chodí na vycházky a navštěvuje sportovní kroužky. Po příchodu do dětského domova měl na špatné úrovni hygienické návyky, vyžadoval pravidelnou kontrolu ve správném provádění, nebyl samostatný ani při oblékání a obouvání. Po krátkém čase se ale vše zlepšilo a nyní je v samoobsluze samostatný. Dominik po celou dobu pobytu nikdy za matkou neplakal a netesknil, k vychovatelkám má velmi dobrý vztah, je přítulný a rád se pomazlí, vyžaduje neustálou pozornost. V poslední době začal žárlit na své kamarády, nedávno se u něj řešil výchovný problém, kdy ve škole o přestávce bez důvodů snědl všem spolužákům svačinu. Na dotaz, proč to udělal, odpověděl, že neví, že hlad neměl a je mu to líto. Byl mu udělen trest v podobě zrušení víkendového pobytu na táboře o jarních prázdninách. Z výsledků pedagogicko-psychologického vyšetření vyplynulo, že trpí deficitem v oblasti vizuoprostorové, vizuokonstruktivní a vizuomotorické. Jemná motorika výrazně neobratná, lehké celkové pohybové omezení. Grafický pravák, napodobí předkreslené tahy, lateralita nevyhraněná. Disponuje pomalejším pracovním tempem, lépe soustředěný u činností realizovaných s vizuální podporou, pozornost krátkodobá. Problémové situace řeší na základě konkrétní opakované zkušenosti, vzájemné souvislosti propojuje s obtížemi, rozlišuje geometrické obrazce, identifikuje znázorněné předměty dle použití. Dobře reaguje na pochvalu a povzbuzení, výkonnost kolísá v závislosti na atraktivitě úkolu.

Sociální anamnéza

Matka je mentálně retardovaná a není schopna péči o nezletilého zajistit. Matka u soudu uvedla, že chce mít syna doma, ale při dotazování nevěděla, od kdy je syn v ústavní péči, neznala ani jeho zdravotní stav. V současné době nikde nepracuje, není vedena ani na úřadu práce. Neví, kdo je vlastníkem domu, ve kterém žije. Matka není schopna samostatného života, je jednoduchou osobností v důsledku mentální retardace na hranici lehkého a středního defektu intelektu. Není schopna řádně pečovat sama o sebe, natož tak o nezletilé dítě. Rodinné zázemí je nepodměnné až závadné, matce byla několikrát nabízena pomoc, ta to

však vždy odmítla a pomoc znemožnila. Po rozhodnutí provedených důkazů soud zjistil, že výchova nezletilého u matky by byla vážně ohrožena, protože matka z důvodů svého zdravotního stavu není schopna zabezpečit jeho řádnou výchovu. Při návštěvách byla matka vždy chladná a pasivní a Dominik v její přítomnosti nevěděl, jak se chovat. Většinou jen pobíhal po místnosti. Již tři roky ho matka v dětském domově nenavštívila, neposlala dopis ani se telefonicky nedotazovala, jak se mu daří. Od roku 2009 neprojevila matka ani širší rodina o chlapce jakýkoliv zájem.

KAZUISTIKA 2

Jméno: Monika

Současný věk: 10 let

Rodinná anamnéza

Matka narozena v roce 1982, zdráva. Otec narozen v roce 1974, také zdrav. Má nevlastní sestru. Otec i matka byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, neboť zanedbávali závažným způsobem rodičovské povinnosti. Monice byla soudem nařízena ústavní výchova. Rodiče se zbavením rodičovské zodpovědnosti souhlasili, otec již v minulosti trestně stíhán, nyní je v podmínce. Je nezaměstnaný, vedený v evidenci úřadu práce, pobírá sociální dávku jako doplatek k hmotnému zabezpečení. Babička Moniky byla ustanovena jako její poručník, neboť jediná z rodiny o ni jeví zájem.

Zdravotní anamnéza

Monika trpí středním až těžkým autismem, mentální retardace je na hranici středně těžkého až těžkého postižení. Porod v termínu hlavičkou, nekříšená, krátce kojena. Je značně problematická, má opožděný vývoj s projevy hyperaktivity, občas se objevují agresivní projevy, vyžaduje stálou péči po celý den. Projevuje se spíše jako osamělý až pasivní typ, vážne u ní verbálně pojmová složka. Ve třech letech podstoupila operaci kýly.

Osobní anamnéza

Po přijetí byla Monika bázlivá a uplakaná. Byly u ní zřetelné následky psychické deprivace. I když zvýšenou pozornost a kontakt potřebuje, moc si o ni neříká, raději je sama. Nerada se zapojuje do kolektivní činnosti, pokud ji někdo vyruší v její práci, kterou si zrovna zvolila, reaguje agresivně na ostatní, ale v poslední době i na sebe, začalo se u ní projevovat sebepoškozování, pokud se jí něco nepovede, rozzlobí se a začne se tlouct do hlavy. Je

tvrdohlavá, vzteká se, když není po jejím, začne dupat, křičet a kousat se do hřbetu ruky. V prostředí dětského domova se již adaptovala, zlepšily se i její hygienické návyky. Po umístění do ústavní péče se zlepšila po stránce fyzického vývoje, přibrala a zlepšila se jí také pleť. Pokrok byl také po stránce vývojové, začala žvatlat, což se u ní předtím neobjevovalo, dříve jen neustále očichávala věci, hračky, lidi apod. V dětském domově je zapojena do všech aktivit, ráda maluje, modeluje z hlíny, navléká korálky, cvičí, plave, ráda se pěkně obléká, miluje vůně, ráda si natře ruce krémem a čichá k nim. Ráda poslouchá taneční skladby, kýve se do rytmu, u jednotlivých činností vydrží krátce, neudrží pozornost, televizi nesleduje, pohádky ji nezajímají. Samostatně zvládá obouvání a oblékání, čistotu udrží. Ráda pomáhá při činnostech dospělým, v noci hůře spí, často je v noci vzhůru, kýve se na posteli a je hlučná. Při vyšetřeních nespolupracuje, je neklidná, vzteká se a stereotypně se kývá. V oblasti hrubé motoriky zvládá různá pohybová cvičení včetně jednoduchých rovnovážných, zdolává překážky, proleze tunelem, daří se jí při manipulaci s míčem, hází na cíl, daný cvik napodobí. Jemná motorika- manipuluje dobře s různými předměty i hůře uchopitelnými, psací náčiní drží v pravé ruce, po upozornění drží tužku třemi prsty, s vedením zvládne kruhové tvary, tečky, čáry, svíslé i vodorovné, obtahuje oblouky se silnou konturou, vybarvování s dohledem, spontánně čmárá. Řeči rozumí, splní jednoduché pokyny, dokáže si vyžádat vše, co potřebuje pomocí neverbální komunikace. Pracuje s komunikačním deníkem a s piktogramy, pomocí kterých vyjadřuje své potřeby, poprosí, poděkuje. Předměty běžné potřeby se snaží pojmenovat, napodobí zvuky zvířat a věcí, ráda relaxuje na vodní posteli. Samoobsluhu i hygienické návyky zvládá. V oblasti rozumových schopností a vědomostí napodobí jednoduchou stavbu z kostek, člení předměty dle druhu, třídí základní a odvozené barvy a geometrické tvary. Skládá jednoduché puzzle, na pokyn vyhledá obrázek, přiřadí a rozezná osoby na fotografiích a některá domácí zvířata.

Sociální anamnéza

Vzhledem k postižení Moniky matka péči o ni nezvládala, výchova byla špatná po stránce hygieny, pravidelnosti, zajišťování stravy, přímé péče o dítě. Matka ji často nechávala v postýlce, v noci plakala, matka ji však neutěšovala, raději odešla do vedlejšího pokoje. Matka uvedla, že ji do postýlky zavírala z toho důvodu, že byla neustále ospalá. Žádným způsobem ji nerozvíjela, neučila dětské říkanky a básničky. Matka je líná, neudrží pořádek, neumí hospodařit s penězi, není schopna se postarat sama o sebe, natož tak o dítě. Rodiče ji od roku 2005 v dětském domově nenavštívili, ani jeden z rodičů nemá pro výchovu nezletilé vhodné podmínky. Matka u soudu vypověděla, že si nepamatuje, kdy za ní

byla na návštěvě naposledy, otec přiznal, že se o ni nezajímá vůbec. Rodiče na výživu nepřispívají, netelefonují ji, o zdravotní stav se nezajímají. Jediný, kdo o ní z rodiny jeví zájem je babička s dědou, ti si ji berou i k sobě na prázdniny, nemají však vhodné podmínky k tomu, aby si ji vzali do své péče natrvalo. Po pobytu u svých prarodičů je Monika vždy veselá a spokojená.

KAZUISTIKA 3

Jméno: Marek

Současný věk: 11 let

Rodinná anamnéza

Matka narozena v roce 1987, zdráva. Otec narozen v roce 1980, také zdrav. Matka otěhotněla ve svých 13 letech. V rodném listě je jako Markův otec zapsán vlastní bratr matky, rodiče Marka jsou tedy vlastní sourozenci. Otec byl za opakovanou soulož se svou nezletilou sestrou uznán soudem vinným a odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku. V roce 2011 byli rodiče zbaveni rodičovské zodpovědnosti, neboť matka ani otec žádným způsobem svého syna nekontaktovali.

Zdravotní anamnéza

Nerovný psychomotorický vývoj na úrovni lehké mentální retardace, diagnostikována oboustranná percepční nedoslýchavost. Sluchová vada je korigována sluchadly, opožděný též vývoj v expresivní složce řeči, komunikace s chlapcem je však dobrá, částečně i odezívá.

Osobní anamnéza

Marek od mala putoval po ústavech, vyrůstal v kojeneckém ústavu. Rodiče ho ani jednou nenavštívili. I když své rodiče nezná, je velmi vnímavý na danou situaci. V případě, kdy za jinými dětmi z domova přijedou rodiče na návštěvu, případně si je odvezou, je velmi smutný a rozmrzelý. Sám si uvědomuje, že jeho rodiče o něj zájem nemají. Tuto situaci však nedávno vyřešila hostitelská rodina, s kterou Marek navázal výborný vztah a vždy se na pobyt u nich velmi těší. Marek je šikovný, zvládá požadované učivo dobře, je aktivní, obratný, sportuje, v zařízení patří mezi nejšikovnější. Je tvůrčí, vymýšlí aktivity, děti se mu podřizují. Rozumové schopnosti chlapce se jeví v základu jako dobré, při neverbálním měření dokonce bez defektu, pouze snížené do pásma slaboduchosti, IQ má okolo 80. Převlá-

dá u něj paměť názorná nad pojmovou, pozná rozdíly u obrázku, zná základní pravidla chování při pohybu na ulici, uvědomuje si nebezpečí na silnici, pozná dopravní prostředky, domácí zvířata, pozná i předměty denní potřeby a vysvětlí jejich účel. Zná své jméno a příjmení, jména dětí ve třídě, jména učitelek, orientuje se dobře v prostorách domova. Přiřadí předměty k obrázkům, barvy také přiřadí, určení barev i po častém opakování dělá Markovi potíže. Z geometrických tvarů přiřadí kruh, čtverec, sestaví jednoduché útvary podle předlohy i vlastní fantazie, pojmenuje části těla i obličej. V oblasti jemné motoriky zvládá úchop dlaňový, skládá puzzle, navléká korále. Hrubá motorika odpovídá věku dítěte, zvládá chůzi po zvýšené rovině, s překážkami, překračováním, plynulou chůzi po schodech, dokáže střídát běh s chůzí, umí ložit, házet s míčem, jezdit na dětském kole, přelézat průlezky, houpat se na houpačce. Při každodenních činnostech je zcela samostatný, sám se svlékne a oblékne, složí oblečení a uloží na své místo, je samostatný při používání záchodu i umývání zubů. Verbální myšlení je však slabší, vlivem smyslové deprivace, rozsah informací je omezen ústavní zkušeností. Grafický projev odpovídá mentální úrovni. Řeč je vadná i přes logopedickou péči, nejeví tendenci ke zlepšování, mluví nezřetelně, chudě, komunikuje jednoduchými větami, málo používá slovesa. Marek je v prostředí s dětmi, které převážně komunikují nonverbálně, pomocí gest, což ho občas vede používat gesta místo řeči, převažuje pasivní zásoba nad aktivní. Tempo práce je pomalé, pozornost kolísavá, při verbálních odpovědích je velmi nejistý. Na nízké úrovni je všeobecná informovanost, aktivní slovník i vyjadřovací schopnosti. Schopnost základní abstrakce se vyvíjí lépe, pomalu se však vyvíjí schopnost kvantitativního myšlení. Slabší je i opora mechanické paměti, oslabení jak ve zrakové diferenciaci vzájemně inverzních figur, prostorové a směrové orientace, tak i ve vizuomotorické koordinaci.

Sociální anamnéza

Jelikož matka ani otec Marka žádným způsobem nekontaktovali, rovněž jej nikdy v dětském domově nenavštívili, nezavolali mu, neposlali žádný dárek, o syna se žádným způsobem nezajímají, a tedy si neplnili rodičovskou zodpovědnost a byli jí zbaveni. Od mala byl v kojeneckém ústavu, neboť byl jeho vývoj vážně ohrožen. Matka otěhotněla ve 13 letech se svým bratrem, sama tedy byla nezletilá, zanedbávala školní docházku, doma měli nevhodné podmínky. Babička Marka, matka matky byla odsouzena pro ohrožování mravní výchovy, probíhalo trestní řízení ve věci pohlavního zneužívání matky nezletilého, ta sama nebyla schopna pro svou nezletilost dítě vychovávat. Otec Marka, bratr jeho matky, byl soudem uznán vinným za to, že ve více případech vykonal soulož se svojí nezletilou

sestrou, přestože věděl, že ještě nedosáhla věku 15 let a byl odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku. Od počátku, kdy byl Marek umístěn do dětského domova, bylo složité s rodinou navázat jakýkoliv kontakt. Problematické je rovněž získávání podkladů pro stanovení výše příspěvku na úhradu péče, ani jeden z rodičů či dalších příbuzných se o nezletilého nezajímají. Otec neplnil ani povinnost výživy v době, kdy měl odpovídající příjmy a proto byl odsouzen k trestu odnětí svobody za zanedbávání výživy.

KAZUISTIKA 4

Jméno: Kateřina

Současný věk: 10 let

Rodinná anamnéza

Matka i otec zdraví, dva sourozenci také zdraví, žijí s rodiči. U dítěte byla zjištěna mentální retardace, pro chromozomální vadu s nepříznivou prognózou se rodiče obávali, že by péči o ni nezvládli a proto se rozhodli umístit ji do kojeneckého ústavu.

Zdravotní anamnéza

Dítě z 1. gravidity matky. Prenatálně zjištěna chromozomální aberace trisomie chromozomu 8. Raný perinatální vývoj v normě. Vrozená vývojová vada mozku a srdce, skolióza, trpí různými alergiemi, nosí trupovou ortézu a ortopedickou obuv. Úroveň psychomotorického vývoje odpovídá celkově pásmu středně těžké mentální retardace, jednotlivé složky jsou opožděny rovnoměrně. Potřebuje intenzivní logopedickou péči.

Osobní anamnéza

Rodiče se o Katku velmi zajímají, ale ze zdravotních důvodů umístěna do ústavu. Dívka je veselá, komunikativní a fyzicky houževnatá. Neustále touží po fyzickém kontaktu s personálem. Ráda je středem pozornosti, vymýšlí nejrůznější aktivity a vede ostatní děti z domova. Je vitální, kamarádká, má dobrou pozici jak mezi dětmi, tak i personálem. Ve škole je průměrnou žákyní, předložené úkoly s radostí vypracovává, dokáže se na daný úkol dobře motivovat, neboť ji těší každé ocenění. Emoční reakce jsou bohaté a diferencované, umí se však i urazit a trucovat. V chování typická sociální desinhibice. Vůči dětem navazuje kamarádké vztahy, vyžaduje však zvýšenou pozornost vůči své osobě. Chování ve škole i v domově odpovídá celkovému zdravotnímu stavu, je velmi temperamentní, většinou optimisticky naladěná milá dívenka. Dobře se orientuje v časových úsecích dne i týdne, i

v širším prostředí, ráda chodí do ochodu nakupovat. Na dobré úrovni má zrakové vnímání i prostorovou orientaci, potíže má však se čtením. Lehce navazuje kontakty a spolupracuje, ochotně se učí zvládat počítačové a vzdělávací programy. V oblasti jemné motoriky při manipulaci preferuje pravou ruku, vizuomotorická koordinace je na dobré úrovni, umí stříhat, obracet listy v knize, skládá puzzle, je soběstačná při každodenních činnostech, při kresbě zvládá základní figuru, zkouší napodobit písmena, oblíbenou činností je malování. Hrubá motorika je narušena, chůze s lehkou neobratností. Pohybuje se však samostatně, zvládá základní motorické aktivity (běh, skákání, plazení, házení s míčem aj.). Celkově orientačně na úrovni 5 ročního dítěte. Řeč je po artikulační stránce výrazněji narušená (verbální dyspraxie či dysartrie), srozumitelnost je významně snížena, po obsahové stránce je řeč relativně bohatá. Umí poskládat jednoduchou větu s lehkými dysgramismy, orientuje se v základních předložkách, používá zájmena, chápe elementární časové pojmy, je mnohmluvná. Doposud však přetrvávají echolálie, má špatnou paměť na básničky a rýmované říkanky, delší slova komolí. Rozumové schopnosti odpovídají úrovni středně těžkého mentálního postižení, zvládá pokročilé třídění, dobře rozlišuje základní protikladné pojmy, objevuje se i elementární generalizace. Má relativně dobře vyvinutou abstraktně vizuální složku, učí se počítat, barvy na verbální rovině plete, prakticky je však dobře rozliší. Učí se poznávat základní písmena.

Sociální anamnéza

Rodiče Katku pravidelně navštěvují každý měsíc, berou si ji na prázdniny. Velmi se o ni zajímají, posílají jí dárky. V meziobdobí, kdy nemají v plánu víkendovou návštěvu, se telefonicky dotazují sociální pracovnice na to, jak prospívá ve škole, na její zdravotní stav i na to, jak se jí daří. Stanovený příspěvek na zaopatření hradí. Významnou finanční částkou přispívají na ozdravné pobyty a pravidelně jí nakupují a posílají užitečné věci pro osobní potřebu. Požadavkům ohledně písemných záležitostí vyhoví bezodkladně, spolupráci s rodiči lze označit za příkladnou. Katka má výborný vztah nejen s rodiči, ale i s dvěma sourozenci. Avšak v poslední době se u jednoho ze sourozenců začaly objevovat stavy spojené s bolestí břicha, nevolností a zvracením vždy, když měla Katka přijet na prázdniny do rodiny. Zjistilo se, že se mu jeho kamarádi a spolužáci posmívají za postiženou sestru. Chlapec se s touto situací neumí vyrovnat a kontaktu se sestrou se v poslední době vyhýbá.

Shrnutí kazuistik

Rozborem kazuistik a přiložených Programů rozvoje osobnosti jsem chtěla poukázat na to, jakým způsobem dochází v dětském domově ve Zlíně k rozvíjení osobnosti dítěte.

Díky podrobným informacím o dítěti a uvedenému Programu rozvoje osobnosti dítěte je patrné, že pro každé dítě je individuálně vzhledem k jeho zdravotnímu stavu a schopnostem vypracovaný plán, který je vždy vyhodnocen a na jeho základě vypracován následně nový plán pro následující rok.

Vypracované případové studie se týkají dvou chlapců a dvou dívek. Je zřejmé, že všechny čtyři děti měly jedno společné, z různých důvodů nemohly vyrůstat ve své biologické rodině. Tři ze čtyř uvedených dětí byly umístěny do dětského domova kvůli nepříjemné sociální situaci spojené s výchovnými problémy, které se projevovaly nevhodnými bytovými podmínkami, zanedbáváním zdravotní péče, výživy a nedostatečnou ochranou dítěte. Spojujícím prvkem pro tyto děti byla tedy dysfunkční rodina. Ani v jednom případě návrat dětí zpět do rodiny nebyl možný. U Katky (kazuistika č. 4) bylo hlavním důvodem pro umístění do dětského domova její zdravotní stav. Rodiče měli strach, že by péči o ni nezvládali. V tomto případě rodiče o dívku zájem mají, pravidelně ji navštěvují, berou si ji na prázdniny a víkendové pobyty.

V rodinné anamnéze se soustředím na základní informace týkající se otce, matky a sourozenců. U tří dětí (kazuistika č. 1, 2, 3) byli rodiče zbaveni své rodičovské zodpovědnosti z důvodů nezáměru o dítě a dlouhodobé nespolupráce.

Ve zdravotní anamnéze jsou uvedeny informace o zdravotním stavu dětí. Všechny spojuje určitý stupeň mentálního postižení. Marek (kazuistika č. 3) se pohybuje ve spodním pásmu lehké mentální retardace, zbylé tři děti trpí středně těžkou mentální retardací.

V osobní anamnéze jsem se v úvodu zaměřila na události spojené s životem dítěte a také na to, jak se projevovaly po příchodu do dětského domova. Uvádím zde i povahu dítěte, jeho zájmy a pozici mezi ostatními v dětském domově. V neposlední řadě se také zaměřuji na dovednosti a schopnosti dětí vzhledem k jejich postižení a na výsledky z pedagogicko-psychologického vyšetření. Oblastmi zájmu je jemná motorika, hrubá motorika, verbální myšlení, grafický projev, rozumové schopnosti a soběstačnost.

Sociální anamnéza souvisí se skutečnostmi, které jsou úzce spojeny s dítětem. Například jaký mají vztah se svou biologickou rodinou, zda dítě rodiče v dětském domově navštěvují

a projevují o něj zájem. Pouze však u kazuistiky č. 4 můžeme spolupráci s rodiči označit za příkladnou. V ostatních případech rodiče o dítě zájem nejeví a v poslední době jej nenavštěvují. U kazuistiky č. 1 a 2 je patrné, proč byly obě děti umístěny do dětského domova. V prvním případě matka kvůli své mentální retardaci nebyla schopna postarat se sama o sebe, natož tak pečovat o dítě. Též rodinné zázemí bylo nepodměnné až závadné. I v druhém případě se objevuje nezvládnutelná výchova a péče po stránce hygieny a zajišťování stravy. Matka je líná, neudrží pořádek, neumí hospodařit s penězi. Markovi rodiče (kazuistika č. 3) jsou vlastní sourozenci, matka otěhotněla ve 13 letech. Kvůli závadným podmínkám v rodině, nezletilosti matky a nezájmu rodičů o dítě byl Marek umístěn do kojeneckého ústavu. Svě rodiče nikdy neviděl.

4.8 Výzkumné závěry

Z výzkumu vyplynulo, že rozvoj osobnosti dítěte v dětském domově probíhá pomocí Programu rozvoje osobnosti. Zjistila jsem, že se jedná o komplexní dokument, který má podle vychovatelů významnou úlohu. Po přijetí dítěte do dětského domova je mu vypracován individuální plán rozvoje osobnosti. Při jeho tvorbě a realizaci se zaměřují na ty oblasti, které nejsou dostatečně osvojeny. Na druhé straně jsou však posilovány ty schopnosti a dovednosti, které jsou již u dítěte získané. K osobnosti dítěte je v dětském domově přistupováno jako k bio-psycho-sociální jednotě. Pedagogičtí pracovníci se opírají při svém výchovně pedagogickém působení o poznatky z vývojové psychologie tak, aby pokud možno docházelo k plnému rozvinutí potenciálu dítěte. Z toho vyplývá, že se dětský domov zásadně podílí na rozvoji osobnosti dítěte. Díky vypracovanému individuálnímu plánu rozvoje jsou zabezpečeny základní potřeby dětí. Zájmové činnosti a smysluplné vyplnění volného času také přispívají k úspěšnému rozvíjení. Děti se můžou realizovat v nejrůznějších zájmových kroužcích a věnovat se koníčkům, které je zajímají. V rámci zapojení dětí do domácích činností a prací souvisejících s chodem rodinné skupiny, dochází k získání potřebných dovedností a návyků v oblasti sebeobsluhy, samostatnosti a hygieny, které významně přispívají k přípravě dítěte na odchod z dětského domova. Zkoumaný dětský domov má detailně rozpracovaný individuální plán rozvoje, ve kterém se zaměřuje na pět základních oblastí. Na oblast člověk a komunikace, člověk a jeho svět, umění a kultura, člověk a zdraví a člověk a svět práce. Tento plán je u dítěte tvořen na základě jeho potřeb. I když je dítě po celou dobu jeho pobytu v dětském domově připravováno na samostatný život, a to zejména prostřednictvím realizování individuálního plánu, nelze zaručit, že by

tento dokument dostatečně připravil mladé lidi na odchod z dětského domova. Jsou tři základní faktory, které dítěti mohou ztěžovat zvládnání samostatného života a každodenních starostí. Mezi ně patří nedostatečná finanční zabezpečení, zaměstnání a ubytování. Do tvorby programu rozvoje osobnosti dítěte jsou zapojeni všichni vychovatelé, asistenti vychovatele, pedagogové, sociální pracovníci a v některých případech i zdravotní sestra. Významným kladem tohoto dokumentu je, že je vypracován každému dítěti individuálně, pracovníci tedy děti nezatěžují všemi možnými činnostmi, ale zaměřují se převážně na ty cíle, které mají pro dané období naplánované. Problémem při práci s PRO je nedostatek času, střídání se vychovatelů a počet dětí v rodinné skupině. Jelikož jsou ve zkoumaném dětském domově děti s mentálním postižením, dalším problémem při sestavování individuálního plánu rozvoje osobnosti je nedostatek možností výběru činností a jejich nácviku vzhledem k těžkému mentálnímu postižení dítěte.

Kazuistika tvoří doplňkovou výzkumnou část a slouží k vytvoření si uceleného pohledu na danou problematiku a lepší orientaci. Jejich rozborem chci poukázat na ty oblasti, které jsou pro rozvoj osobnosti dítěte významné. Přiložený Program rozvoje osobnosti je dokladem, že jsou děti umístěné v dětském domově rozvíjeny po všech důležitých stránkách.

ZÁVĚR

Diplomová práce je zaměřena na rozvoj osobnosti dítěte v dětském domově. Program rozvoje osobnosti dítěte je komplexní dokument, který není závazně a specificky daný. Každý dětský domov si jej vypracovává sám podle svých potřeb. Slouží především k přehlednému plánování konkrétních činností. Jeho cílem je připravit dítě na odchod z dětského domova tak, aby bylo schopno samostatného života. Osamostatnit se není jednoduché pro žádné děti, natož tak pro ty z dětských domovů. Jejich situace je složitá, nemají rodinu a potřebnou oporu, na cestě životem jsou odkázáni sami na sebe.

V teoretické části jsem se zabývala jednotlivými stádii vývoje osobnosti dítěte a charakteristikou předškolního věku, mladšího školního věku, staršího školního věku a adolescence. Zaměřila jsem se na důležité momenty v oblasti tělesného vývoje, psychického vývoje a sociálního vývoje. Další oblast teoretické části je věnována problematice dětských domovů, podrobněji uvádím příčiny umístění dětí do ústavní péče, reakce dítěte na příchod do dětského domova, rizika vývoje dětí v důsledku institucionální péče, současné možnosti péče o děti v dětských domovech a odchod dětí z dětského domova. Poslední dvě samostatné kapitoly tvoří legislativní zakotvení zákonů souvisejících s dětskými domovy a program rozvoje osobnosti dítěte.

Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jakým způsobem probíhá rozvoj osobnosti dítěte v dětském domově prostřednictvím Programu rozvoje osobnosti. Dále mě zajímalo, zda jsou děti v dětském domově dostatečně stimulovány ve svém rozvoji, jestli je tvorba Programu rozvoje osobnosti dostatečně zaměřena a vytvářena z hlediska optimálního vývoje dítěte. Dílčími cíli bylo popsat strukturu a obsah individuálního plánu, objasnit kladné i záporné stránky tohoto dokumentu, zjistit, jakým způsobem se program vytváří a kdo je v jeho tvorbě zapojen. Všechny cíle byly úspěšně naplněny.

V průběhu sběru informací a materiálů k praktické části jsem měla tu možnost po dobu dvou měsíců být s dětmi v dětském domově i ve speciální škole. Tato zkušenost pro mě byla velmi přínosná a obohacující. Díky ní jsem mohla být v osobním kontaktu s dětmi a vytvořit si reálnou představu o tom, jak děti v dětském domově žijí a jakým způsobem dochází k rozvoji jejich osobnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2005. Sociální pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského. ISBN 80-89236-00-6.

BALCAR, Karel, 1991. Úvod do studia psychologie osobnosti. Chrudim: MACH.

BECHYŇOVÁ, Věra, 2007. Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. Praha: Ireas. ISBN 978-80-86684-47-5.

BOŤOVÁ, Antonie a kol., 2008. Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice. Brno: Triada- poradenské centrum. ISBN 978-80-254-3353-9.

CLOUD, Henry a John, TOWNSEND, 1999. Děti a hranice. Praha: Návrat. ISBN 80-7255-075-6.

ČAČKA, Oto, 2002. Psychologie vrstev duševního dění osobnosti. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-107-0.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002. Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření. Praha: PA ČR.

DUNOVSKÝ, Jiří, 1999. Sociální pediatrie. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-254-9.

HÁJEK, Bedřich a kol., 2008. Pedagogické ovlivňování volného času. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.

KOVAŘÍK, Jiří, 2004. Náhradní rodinná péče v praxi. Praha: Portál. ISBN 80-7178-957-7.

KRAUS, Blahoslav, 2008. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUSOVÁ, Lucie a Věra, NOVOTNÁ, 2006. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: ASPI. ISBN 80-7357-214-1.

LANGMEIER, Josef a Dana, KREJČÍŘOVÁ, 1998. Vývojová psychologie. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-195.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk, MATĚJČEK, 1963. Psychická deprivace v dětství. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství. ISBN 08-078-63.

LANGMEIER, Josef, Miloš, LANGMEIER a Dana, KREJČÍŘOVÁ, 1998. Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyziologie. Praha: Nakladatelství H&H. ISBN 80-86022-37-4.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1996. Co děti nejvíce potřebují. Praha: Portál. ISBN 80-7178-058-8.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich, 2007. Děti mezi ústavní výchovou a rodinou: zpráva o konferenci konané ve dnech 8. a 9. 11. 2007. Praha: Národní vzdělávací fond, o. p. s. a Člověk hledá člověka, o. s.

MATOUŠEK, Oldřich, Jana, KOLÁČKOVÁ a Pavla, KODYMOVÁ, 2005. Sociální práce v praxi. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002.

MIOVSKÝ, Michal, 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.

NAKONEČNÝ, Milan, 1995. Psychologie osobnosti. Praha: Academia. ISBN 80-200-0525-0.

NĚMEC, Jiří a Věra, VOJTOVÁ, 2009. Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-191-1.

ONDRÁČEK, Petr, 2003. Františku, přestaň konečně zlobit, nebo... Praha: ISV. ISBN 80-86642-18-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2008. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času. Praha: Portál, 4. vyd. ISBN 978-80-7367-423-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina, 1999. Pedagogika volného času. Praha: Portál. ISBN 80-7178-569-5.

PELIKÁN, Jiří, 2002. Pomáhat být. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0345-4.

PETROVÁ, Alena, 2005. K problematice psychologie existence. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7220-244-8.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2002. Poznávání duševního života člověka. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-779-1.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2003. Přehled vývojové psychologie. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-244-0629-2.

ŠNÝDROVÁ, Ivana, 2008. Psychodiagnostika. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2165-1.

VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. Vývojová psychologie. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum. ISBN 80-7184-803-4.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-8.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. Vývojová psychologie I. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum. ISBN 978-80-246-0956-0.

VAŠŤATKOVÁ, Jana a Petra, VYHNÁLKOVÁ, 2008. Rodina a náhradní rodinná péče. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-013-4.

Internetové zdroje:

MUSIL, Libor, 2008. *Osoby se syndromem ústavní závislosti a řešení jejich problémů v Brně* [online]. [cit. 2011-03-03]. Dostupné z: <http://legislativni-divadlo.webnode.cz/podporme-zmenu-/dokumenty/o-cilove-skupine/>

NADACE TÁTA A MÁMA, 2010. *Projekt Najdi svůj směr* [online]. [cit. 2010-24-11]. Dostupné z: <http://www.nadacetm.cz/2/3-nase-pomoc/36-projekt-kompenzace.html>

NADAČNÍ FOND LIVIE A VÁCLAVA KLAUSOVÝCH, 2008. *Projekt Startovné do života* [online]. [cit. 2011-10-01]. Dostupné z: <http://www.nadacnifondklausovych.cz/projekty-a-nadacni-prispevky/ii-cyklus-projektu-startovne-do-zivota.asp>

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ DOM, 2009. *Projekt Do života bez rizika* [online]. [cit. 2010-20-11]. Dostupné z: http://dom-os.cz/do_zivota_bez_rizika/

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ MÚZY DĚTEM, 2010. *Projekt Život nanečisto* [online]. [cit. 2010-20-11]. Dostupné z: <http://www.muzydetem.cz/projekty/#znn>

OBEČNĚ PROSPĚŠNÁ SPOLEČNOST SPOLU DĚTEM, 2010. *Projekt Postav se na vlastní nohy* [online]. [cit. 2010-10-11]. Dostupné z: <http://www.spoludetem.cz/postav-se-na-vlastni-nohy/>

ŘEZNÍČEK, Tomáš, 2008. *Co ovlivňuje úspěšnost dětí po odchodu z dětského domova* [online]. [cit. 2010-04-06]. Dostupné z:

<http://www.ucitelskenoviny.cz/index.php?archiv&clanek=874&PHPSESSID=086bfe>

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, 2009. *Projekt Start do života a peníze pro život* [online]. [cit. 2010-10-11]. Dostupné z:

http://www.nahradnirodina.cz/start_do_zivota_a_penize_pro_zivot.html

Zákony:

Zákon č. 94/1963 Sb., O rodině, ve znění pozdějších právních předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů

Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění pozdějších právních předpisů

Zákon č. 2/1993 Sb., O vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších právních předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů

Zákon č. 109/2002 Sb., O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů

Zákon č. 7/2009 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- PRO Program rozvoje osobnosti.
- CNS Centrální nervový systém.
- OSN Organizace spojených národů.
- OSPOD Orgán sociálně právní ochrany dětí.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dominik- rozbor Programu rozvoje osobnosti za minulý rok.

Příloha P II: Dominik- vypracovaný Program rozvoje osobnosti na tento rok.

Příloha P III: Monika- rozbor Programu rozvoje osobnosti za minulý rok.

Příloha P IV: Monika- vypracovaný Program rozvoje osobnosti na tento rok.

Příloha P V: Marek- rozbor Programu rozvoje osobnosti za minulý rok.

Příloha P VI: Marek- vypracovaný Program rozvoje osobnosti na tento rok.

Příloha P VII: Kateřina- rozbor Programu rozvoje osobnosti za minulý rok.

Příloha P VIII: Kateřina-vypracovaný Program rozvoje osobnosti na tento rok.

PŘÍLOHA P I: DOMINIK- ROZBOR PROGRAMU ROZVOJE OSOBNOSTI ZA MINULÝ ROK

Oblast „Člověk a komunikace“

Podářilo se mu:

- vnímat svoji osobu prostřednictvím svého těla, pojmenovat jednotlivé části těla, umět lokalizovat bolest či tělesné obtíže
- orientovat se ve vztazích k nejbližšímu prostředí, rozlišovat osoby dle pohlaví a věku
- orientovat se v časových úsecích dne a týdne, pomocí komunikačního deníku, vnímat základní časové vztahy
- podle možností a schopností navazovat a adekvátně reagovat na druhé
- ovládat komunikační počítačové hry a programy
- využívat jednoduché a spontánní tematické hovory, adekvátní odpovědi na dané téma

Nezvládl:

- koncentrovat se na určitou činnost

Oblast „Člověk a jeho svět“

Podářilo se mu:

- rozlišovat jednotlivé vůně a pachy
- rozlišovat znalosti při výletech, návštěvách a výstavách
- rozlišovat jednotlivé chutě potravin, ovoce, zeleniny, nápojů aj.
- poznat, řadit a skládat předměty dle velikosti, barevné a tvarové odlišnosti
- poznat hmatem velikost, tvar a povrch předmětů

Nezvládl:

- soustředěné zrakové vnímání, koordinace ruky a oka pomocí her
- rozlišovat a určit zvuky podle směru, délky a intenzity

- rozeznat roční období dle základních znaků, umět poznat charakteristické znaky jednotlivých ročních období

Oblast „umění a kultura“

Podářilo se mu:

- rozlišovat a vybírat si mezi oblíbenou a neoblíbenou hudbou
- rozlišovat zvuky hudebních nástrojů
- poznávat, rozlišovat a napodobovat různé hudební i nehudební zvuky
- rozvíjet zpěv, zařazovat jednoduché písně
- využití loutek, maňásků, prstového divadla

Nezvládl:

- ovládat jednoduchá rytmická cvičení, vnímání rytmu, využití hry na tělo
- ovládat základní dovednosti pro práci v prostoru, zařazovat modelování, tvarování, vytrhávání, lepení, práci s textilem a přírodními materiály
- využití různorodých tradičních i netradičních materiálů a jejich kombinaci, využití netradičních výtvarných technik

Oblast „Člověk a zdraví“

Podářilo se mu:

- prevence zdraví, stravování, výživa, vitaminy, správně se oblékat
- uplatňovat správné držení těla v různých polohách
- zvládat uvolnění a zklidnění organismu při relaxačních cvičeních
- posilování koncentrace, odreagování napětí a překonávání únavy
- zvládat plavání za pomoci různých pomůcek, rozvíjet základní plavecké dovednosti, dechová cvičení, správné chování ve vodě

Nezvládl:

- reagovat na pokyny k dané pohybové činnosti, respektovat kolektiv
- uplatňovat zásady správného dýchání, zařazovat dechová cvičení

Oblast „Člověk a svět práce“

Podářilo se mu:

- zvládat skládání a ukládání oděvu, třídění špinavého a čistého prádla s dohledem
- zvládat obouvání a zouvání bot, rozlišovat pravá a levá bota
- používat, rozlišovat a pojmenovávat základní hygienické pomůcky
- nácvik samostatného stolování, příprava nádobí, příborů
- péče o květiny na pokojích a v prostorách instituce
- sezonní činnosti na zahradě, hrabání, zametání atd.

Nezvládl:

- převlékání ložního prádla
- jednoduché pracovní činnosti při přípravě pokrmů

PŘÍLOHA P II: DOMINIK- VYPRACOVANÝ PROGRAM ROZVOJE OSOBNOSTI NA TENTO ROK

Fyzický stav, zdraví:

<p>MR - střední oční vada, brýle používá ve škole a na televizi nedoslýchavost - v kontrolách ORL ambulance stopy po operaci varlete stopy po odstranění nosní mandle stopy po odstranění benigního nádoru na čele a na hrudníku</p>
--

3. Cíle a úkoly v jednotlivých oblastech – 1.pololetí

základní obsluha počítače, práce s vybranými a přiměřenými programy, program Skype - komunikace s dětmi I.RS	Člověk a komunikace:
návaznost na práci logopedky, vzájemná spolupráce, osvojení a orientace v plánu dne	
využívat jednoduché a spontánní tématické hovory, adekvátní odpovědi na dané téma, vyprávění svých znalostí z klubu Dinosaurius	
uspokojovat základní životní potřeby; sdělit své pocity a přání, důraz na hlasitost projevu při sdělování svých přání a potřeb	
dokázat vyjádřit souhlas i nesouhlas, komunikace s ostatními dětmi, domluvit si pořadí u PC	

procvičovat soustředěné zrakové vnímání, koordinaci ruky a oka – s dopomocí, využití v dílnách školy při práci se dřevem (měření, řezání)	Člověk a jeho svět:
orientovat se ve svém nejbližším okolí (obchod, zastávka, hřiště),	
respektovat základní pravidla soužití s dalšími dětmi, rozvoj přátelství ve skupině, schopnost se rozdělit, vystřídat (PC)	
umět používat čísla nouzového volání, co dělat v případě požáru či jiné živelné události/tel. číslo 112/, využití evakuačního plánu	
rozšiřovat znalosti při výletech, návštěvách, výstav, klub Dinosaurius	

rozvíjet kladný vztah k hudbě, rozvíjet schopnost soustředit se na poslech hudby, relaxační chvíle při příchodu ze školy	Umění a kultura:
účast v kroužcích – hudebně-dramatický, muzikoterapie, klub Dinosaurius (schopnost podělit se s zážitky s ostatními dětmi)	
rozvíjet zpěv; zařazovat jednoduché písně, taneční kroky (využití taneční podložky k PC)	
rozlišovat zvuky hudebních nástrojů, správně pojmenovat	

prevence zdraví-stravování, výživa, klid při stravování	Člověk a zdraví:
reagovat na pokyny k dané pohybové činnosti, respektovat kolektiv a pedagoga	
zvládat plavání za pomoci různých pomůcek, rozvíjet základní plavecké dovednosti – pravidelný trénink s p. Kénigovou, základy plaveckých dovedností	
zvládat základní manipulaci s míčem (hod na koš, sřelba na bránu)	
uplatňovat zásady správného dýchání, zařazovat dechová cvičení a relaxační chvíle při příchodu ze školy	

zvládat převlékání ložního prádla, prostěradlo, peřina, polštář - s dohledem	Člověk a svět práce:
zvládat skládání a ukládání oděvu, třídění špinavého a čistého prádla – s dohledem	
zvládat šňorování bot, správná manipulace se zipem	
upevňování hygienických návyků - samostatnost při sprchování, mytí vlasů, čištění zubů kartáčku. uzavírání pasty. uložení na místo	
nácvik samostatného stolování, příprava nádobí, příborů, rozlévání nápojů	

PŘÍLOHA P III: MONIKA- ROZBOR PROGRAMU ROZVOJE OSOBNOSTI ZA MINULÝ ROK

Oblast „Člověk a komunikace“

Podářilo se jí:

- reagovat na oslovení jménem, znát své jméno
- orientovat se v nejbližším prostředí, vnímat prostor kolem sebe
- poznávat a používat různé předměty denní potřeby s pomocí
- navazovat na práci logopeda, vzájemná spolupráce
- podle možností a schopností navazovat kontakt a adekvátně reagovat na druhé

Nezvládla:

- uspokojovat základní životní potřeby, sdělit své pocity a přání
- dokázat vyjádřit souhlas i nesouhlas
- rozpoznat ostatní členy své výchovné skupiny a její výchovné pracovníky, dle schopností je oslovovat

Oblast „Člověk a jeho svět“

Podářilo se jí:

- poznat, řadit, skládat a třídít předměty dle velikosti, barevné a tvarové odlišnosti, s pomocí hry třídít předměty dle předlohy
- rozvíjet manipulaci s předměty, úchopy předmětů různých tvarů a velikostí
- vnímat prostor, rozlišovat směrovou orientaci ve známém prostoru

Nezvládla:

- procvičovat soustředěné zrakové vnímání, koordinaci ruky a oka podle předlohy
- rozlišovat a vyjádřit libé a nelibé chutě
- rozlišovat jednotlivé chutě potravin, ovoce, zeleniny a nápojů
- rozvíjet kladný vztah k hudbě, rozvíjet schopnosti soustředit se na poslech hudby

Oblast „Umění a kultura“

Podářilo se jí:

- poslech písní z CD
- účast na kulturních akcích

- sledování pohádek a filmů pro děti a mládež

Nezvládla:

- rozeznat základní spektrum pocitů libosti a nelibosti
- podporovat zájem o výtvarnou, pohybovou a hudební činnost
- rozvíjet jemnou motoriku, navázat na získané dovednosti, využití stavebnic, modelování, práce s nůžkami s pomocí
- zvládat základní dovednosti pro práci v prostoru, zařazovat modelování, tvarování, vytrhávání, lepení, práci s textilem a přírodními materiály

Oblast „Člověk a zdraví“

Podářilo se jí:

- absolvovat turistické vycházky spojené s plněním úkolů
- uplatňovat správné držení těla v různých polohách
- bezpečnost- prevence

Nezvládla:

- pohybové aktivity v tělocvičně, na hřišti
- posilování koncentrace, odreagování napětí a překonávání únavy
- prevence zdraví- správné stravování, výživa, vitaminy, správně se oblékat
- motivaci k pohybovým aktivitám

Oblast „Člověk a svět práce“

Podářilo se jí:

- upevňovat hygienické návyky: čištění zubů správnou technikou, zautomatizování daného návyku
- pravidelné mytí rukou, správné používání WC, samostatné používání toalety
- stlaní postelí s dopomocí a dohledem
- třídění špinavého a čistého prádla
- správné stolování, úchop příboru, vhodné chování, samostatnost, slovní kontrola

Nezvládla:

- provádět drobné domácí práce, základní úklid, vysávání, utírání prachu, rovnání předmětů a úklid hraček

účast v kroužcích – Muzikoterapie, Dramaterapie - prodloužení koncentrace na danou činnost	Umění a kultura:
účast na kulturních akcích –aktivně, pasivně -spolupráce s kolektivem,soustředěnost	
zvládat jednoduchá rytmická cvičení; vnímání rytmu, rytmizace s vedením,improvizace, využití hry na tělo a bubny	
zvládat základní dovednosti pro práci v prostoru, zařazovat modelování, tvarování, vytrhávání, lepení, práci s přírodními materiály –s dopomocí - estetické cítění	

prevence zdraví-stravování, výživa, vitaminy, správně se oblékat- jíst pomalu	Člověk a zdraví:
zvládat pohyb v terénu při pobytu v přírodě a vycházkách-správná koordinance pohybů	
zvládat základní manipulaci s míčem a drobným náčiním - hod horním obloukem , chytání míče do koše	
posilování koncentrace, odreagování napětí a překonávání únavy - celkové zklidnění ,zapojení do kolektivu	

zvládat skládání a ukládání oděvu, třídění špinavého a čistého prádla – s dohledem -zaměřit se na přípravu školního a domácího oblečení	Člověk a svět práce:
zvládat osobní hygieny při sprchování, rozlišení teplá/studená voda, rozeznání jednotlivých částí těla – s dohledem- dbát na správné namydlení a opláchnutí těla při sprchování	
sběr plodin , sezonní činnosti na zahradě – zametání, hrabání s dohledem, pomocí - správné držení koštěte ,lopatky,..	
udržovat čistotu při stolování - správné prostírání , držení příboru , jíst pomalu	
používat, rozlišovat a pojmenovávat základní hygienické pomůcky	

PŘÍLOHA P V: MAREK- ROZBOR PROGRAMU ROZVOJE OSOBNOSTI ZA MINULÝ ROK

Oblast „Člověk a komunikace“

Podářilo se mu:

- reagovat na oslovení jménem, znát své jméno, oslovovat jménem kamarády, správně titulovat dospělé osoby, pracovníky zařízení
- vnímat svoji osobu prostřednictvím svého těla, pojmenovat jednotlivé části svého těla, umět sdělit a lokalizovat bolest, tělesné obtíže
- orientovat se ve vztazích k nejbližšímu prostředí, rozlišovat osoby dle pohlaví, věku a sociální role, rozlišovat komu tykat a vykat
- poznat grafickou podobu hůlkového písma, základní škálu písmen ve jméně, správně pojmenovat a rozlišit první písmeno svého jména
- rozvíjet slovní zásobu pomocí reálných předmětů, obrázků, fotografií, piktogramů, podporovat verbální komunikaci, rozvíjet aktivní slovní zásobu
- navázat na práci logopedky, vzájemná spolupráce
- ovládat komunikační počítačové hry a programy

Nezvládl:

- orientovat se v časových úsecích dne, týdne a roku
- vnímat základní časové vztahy, zvládat dobrou časovou orientaci

Oblast „Člověk a jeho svět“

Podářilo se mu:

- rozlišovat jednotlivé vůně a pachy
- vnímat prostor, rozlišovat směrovou orientaci ve známém prostoru
- rozeznat roční období dle základních znaků
- procvičovat soustředěné zrakové vnímání, koordinace ruky a oka pomocí her a stavebnic

Nezvládl:

- rozlišovat zvuky spojené s denním životem a nebát se nepříjemných zvuků
- rozlišovat jednotlivé chutě potravin, ovoce a zeleniny

Oblast „Umění a kultura“

Podářilo se mu:

- rozvíjet kladný vztah k hudbě, rozvíjet schopnost soustředit se na poslech hudby
- zvládat jednoduchá rytmická cvičení, vnímání rytmu, samostatná rytmizace, rytmizace říkadel, využití hry na tělo
- rozvíjet zpěv a zařazovat jednoduché písně
- uplatňovat vlastní fantazii a představivost
- účast na kulturních akcích
- účast v kroužcích, muzikoterapie a arteterapie
- návštěva výstav, koncertů a divadla

Nezvládl:

- rozlišovat zvuky hudebních nástrojů

Oblast „Člověk a zdraví“

Podářilo se mu:

- reagovat na pokyny k dané pohybové činnosti a respektovat kolektiv
- rozvíjet rytmické cítění dle možností a schopností dítěte
- zvládat uvolnění a zklidnění organismu při relaxačních cvičeních
- zvládat základní manipulaci s míčem a drobným sportovním náčiním
- zvládat pohyb v terénu při pohybu v přírodě a vycházkách
- absolvovat školu v přírodě, pobyt na horách, u moře, na dětském táboře

Oblast „Člověk a svět práce“

Podářilo se mu:

- zvládat sezonní činnosti na zahradě- hrabání, zalévání, zametání aj.
- zvládat převlékání ložního prádla
- nácvik samostatného stolování, příprava nádobí, příborů, rozlévání nápojů
- zvládat zapínání knoflíků, zipu, manipulace se sprchou
- zvládat drobné domácí práce, základní úklid, vysávání, utírání prachu, praní drobného prádla, úklid hraček

PŘÍLOHA P VI: MAREK- VYPRACOVANÝ PROGRAM ROZVOJE OSOBNOSTI NA TENTO ROK

2. Charakteristika současného stavu dítěte

Fyzický stav, zdraví:

MR - LMR (spodní pásmo)

- nedoslýchavost, korekce naslouchadly, v kontrolách foniatrie
- alergie - užívá léky, v kontrolách alergo poradny.
- stopy po oční operaci - odstranění névu levého oka
- stopy po odsranění nosní mandle. Lehká mentální retrdace

3. Cíle a úkoly v jednotlivých oblastech – 1.pololetí

rozvíjení slovní zásoby pomocí reálných předmětů, výukové programy na PC - Dětský koutek, slovní úkoly	Člověk a komunikace:
návaznost na práci logopedky, vzájemná spolupráce, logopedická cvičení	
správná výslovnost a tempo řeči, pravidelné dýchání – logopedická a dechová cvičení, vyřizování záležitostí bez psaného vzkazu (obchod)	
základní obsluha počítače, práce s vybranými a přiměřenými programy, zřízení a používání e-mail schránky - komunikace s hostitelskou rodinou	
dokázat vyjádřit souhlas i nesouhlas, odbourání ostychu při sdělování svého přání	
znát hodnotu peněz, svěření adekvátní částky do svého opatrovnictví - hospodaření s určitou částkou na danou dobu, pravidla nakupování v obchodě, v doprovodu L. Ernsta nákup v obchodě	Člověk a jeho svět:
respektovat základní pravidla soužití s dalšími dětmi, rozvoj přátelství ve skupině, schopnost se rozdělit, vystřídat (PC)	
časová orientace – dny, měsíce, roční období, orientace v jídelníčku, v rozpisu služeb pracovníků DD	
účast v klubu Dinosaurus, převyprávět ostatním dětem své znalosti, zážitky z kroužku	
rozlišovat zvuky spojené s denním životem a nebát se nepříjemných zvuků - bouřka, Mikuláš - čert	

aktivní příprava na vystoupení v rámci kroužků Dramaterapie, Muzikoterapie, Hudebně - dramatický	Umění a kultura:
umožnit dítěti samostatný výběr hudby, objasňování různých druhů hudby, práce s portálem youtube.com - vyhledávání a poslech oblíbené hudby	
výzdoba pokoje - podpora osobní iniciativy a vkusu dítěte	
recitace textů, opakování a výslovnost, četba časopisů zaměřených na oblíbenou tematiku	
zvládat jednoduchá rytmická cvičení; vnímání rytmu, samostatná rytmizace, rytmizace říkadel, využití hry na tělo a Orffova instrumentáře	

pohybové aktivity v tělocvičně, na hřišti, znát pravidla a řídit sport. hru (rybičky, rybičky rybáři jedou, Honza řekl...)	Člověk a zdraví:
základní hygienické návyky, samostatnost při sprchování, stříhání nehtů, čištění uší	
znát význam lékařské prevence, informace o svém zdrav. stavu (péče o naslouchadla)	
uplatňovat správné držení těla v různých polohách, relaxace za doprovodu hudby, nácvik relaxační vlny	
motivace k motorickému cvičení a pohybovým aktivitám, pravidelný pohybový režim	

Práce s drobným materiálem - využití dílny školy, práce se dřevem, výroba jednoduchých výrobků, práce s barvou	Člověk a svět práce:
práce dle návodu - stavebnice, lego, jednoduché modely	
sezonní činnosti na zahradě – hrabání listí, úklid sněhu, údržba náčiní	
zvládat skládání a ukládání oděvu, třídění špinavého a čistého prádla	
seznámení se s vybavením kuchyně, dílny, dodržování bezpečnosti	

PŘÍLOHA P VII: KATEŘINA- ROZBOR PROGRAMU ROZVOJE OSOBNOSTI ZA MINULÝ ROK

Oblast „Člověk a komunikace“

Podářilo se jí:

- uspokojovat základní životní potřeby, sdělit své pocity a přání
- vnímat svoji osobu prostřednictvím svého těla, pojmenovat jednotlivé části těla, umět lokalizovat bolest či tělesné obtíže
- dokázat vyjádřit souhlas i nesouhlas
- orientovat se ve vztazích k nejbližšímu prostředí, rozlišovat osoby dle pohlaví a věku
- využívat jednoduché a spontánní tematické hovory
- orientovat se v časových úsecích dne, týdne, vnímat základní časové vztahy

Nezvládla:

- navázat na práci logopedky
- ovládat počítačové hry a programy

Oblast „Člověk a jeho svět“

Podářilo se jí:

- poznat, řadit, skládat a třídít předměty dle velikosti, barevné a tvarové odlišnosti
- rozpoznat a napodobit různé zvuky
- rozlišovat zvuky spojené s denním životem a nebát se nepříjemných zvuků
- rozlišovat jednotlivé chutě potravin, ovoce, zelenina a využití v praxi při vaření
- rozlišovat jednotlivé vůně a pachy
- orientovat se ve svém nejbližším okolí
- rozšiřovat své znalosti při výletech, návštěvách a výstavách

Nezvládla:

- poznat známé předměty dle hmatu

Oblast „Umění a kultura“

Podářilo se jí:

- rozvíjet zpěv, zařazovat jednoduché písně
- rozvíjet hudebně pohybové základy, pohyb dle rytmického doprovodu, zařazovat jednoduchá taneční cvičení a pohybové hry
- využít různorodých tradičních i netradičních materiálů a jejich kombinace, využití netradičních výtvarných technik
- rozvíjet schopnosti vyjádřit vlastní vjemy, představy, pocity, uplatňovat vlastní fantazii
- návštěva výstav, koncertů a divadla
- zařazovat kresbu a malbu, využití venkovních prostor, nácvik souhry oka a ruky, správný úchop tužky
- zvládat jednoduchá rytmická cvičení, vnímání rytmu, využití hry na tělo

Nezvládla:

- vnímat základní vztahy mezi barvami, pracovat s barevnými kontrasty s dopomocí, rozlišovat základní škálu barev

Oblast „Člověk a zdraví“

Podářilo se jí:

- reagovat na pokyny k dané pohybové činnosti, respektovat kolektiv
- zvládat základní manipulaci s míčem a drobným sportovním náčiním
- zvládat pohyb v terénu při pohybu v přírodě a vycházkách
- zvládat plavání za pomoci různých pomůcek, rozvíjet základní plavecké dovednosti, správné chování ve vodě
- rozvíjet motoriku, rovnováhu a koordinaci pohybů s přihlédnutím ke specifické postižení
- motivovat se k motorickému cvičení a pohybovým aktivitám, pravidelný pohybový režim

Nezvládla:

- rozlišovat verbálně i neverbálně a vybírat si mezi oblíbenou a neoblíbenou sportovní činností

Oblast „Člověk a svět práce“

Podářilo se jí:

- udržovat čistotu při stolování, nacvičit samostatné stolování, příprava nádobí, příborů
- zvládat zapínání knoflíků, suchého zipu, zvládat obouvání a zouvání bot
- zvládat drobné domácí práce, základní úklid, úklid špinavého prádla, úklid hraček, utírání prachu, vysávání
- používat, rozlišovat a pojmenovávat základní hygienické pomůcky

Nezvládla:

- udržovat pořádek ve svých věcech a ve svém okolí

PŘÍLOHA P VIII: KATEŘINA- VYPRACOVANÝ PROGRAM ROZVOJE OSOBNOSTI NA TENTO ROK

Fyzický stav, zdraví:

MR - středně těžká - horní pásmo
Těžká skolióza, kožní onemocnění, onemocnění srdce - bez omezení

3. Cíle a úkoly v jednotlivých oblastech – 1.pololetí

sdělit verbálně své pocity a přání	Člověk a komunikace:
rozlišovat nahoře/dole, před/za/vedle	
orientovat se v časových úsecích dne, týdne, roku s pomocí i bez pomocí obrázků komunikačního systému skupiny	
využívat jednoduché a spontánní tématické hovory	
komunikační počítačové hry a programy – s dopomocí	

rozvíjet manipulaci s předměty, úchopy předmětů různých tvarů a velikostí	Člověk a jeho svět:
poznat známé předměty podle hmatu	
poznat, rozlišit a napodobit různé zvuky	
procvičovat soustředěné zrakové vnímání, koordinaci ruky a oka pomocí her	
rozeznat roční období dle základních znaků	

rozlišovat zvuky hudebních nástrojů	Umění a kultura:
rozvíjet zpěv; zařazovat jednoduché písně pracovat s barevnými kontrasty s dopomocí, rozlišit základní škálu barev	
zvládat základní dovednosti pro práci v prostoru, zařazovat modelování, tvarování, vytrhávání, lepení, práci s textiliemi a přírodními materiály – podle vzoru, s dopomocí	
rozvíjet schopnost vyjádřit vlastní vjemy, představy, pocity, uplatňovat vlastní fantazii	

prevence zdraví - správně se oblékat	Člověk a zdraví:
motivace k motorickému cvičení a pohybovým aktivitám, pravidelný pohybový režim	
rozvíjet motoriku, rovnováhu a koordinaci pohybů s přihlédnutím ke specifitě postižení	
zvládat uvolnění a zklidnění organismu při relaxačních cvičeních	
zvládat základní manipulaci s míčem a drobným sportovním náčiním	

zvládat skládání a ukládání oděvu, třídění špinavého a čistého prádla – s dohledem	Člověk a svět práce:
základní hygienické návyky – mytí rukou po použití WC,	
kroužek vaření – jednoduché prac.činnosti při přípravě pokrmů, estetika stolování - s vedením	
udržovat pořádek ve svých věcech a ve svém okolí	
zvládat převlékání ložního prádla/polštáře/ dle schopností s pomocí	